

Nr 31

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändrad lydelse av 4 kap. 14 § vattenlagen; given Stockholms slott den 9 januari 1959.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt 87 § regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogat förslag till lag om ändrad lydelse av 4 kap. 14 § vattenlagen.

GUSTAF ADOLF

Ingvar Lindell

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås ändrade bestämmelser angående regleringsavgift enligt 4 kap. vattenlagen. Enligt förslaget införes skyldighet att gälda avgift för de s. k. korttidsregleringarna, som nu är undantagna från avgiftsskyldighet, varjämte avgifternas maximi- och minimigränser ändras. Vidare föreslås förkortning av giltighetstiden för vattendomstolens avgiftsbeslut och regler om förskottsinsbetalning i vissa fall av de för en avgiftsperiod bestämda årliga avgifterna.

Förslag

till

L a g**om ändrad lydelse av 4 kap. 14 § vattenlagen**

Härigenom förordnas, att 4 kap. 14 § vattenlagen den 28 juni 1918 (nr 523)¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

*(Gällande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

4 kap.

14 §.

Varder genom vattenreglering, som verkställes jämlikt denna lag, den uttagbara vattenkraften i det eller de strömfall, för vilkas räkning regleringen utföres, ökad med i medeltal femhundra turbinhästkrafter, vare ägare av sådant strömfall pliktig att för nedan angivna ändamål erlægga en årlig avgift *av minst tjuugu öre och högst sex kronor för varje turbinhästkraft*, varmed genom regleringen den uttagbara vattenkraften i strömfallet i medeltal blivit ökad. Medför vattenreglering sådan ändring av vattenföringen *under året* att förut uttagbar vattenkraft kan utnyttjas på fördelaktigare sätt, skall, med avseende å skyldighet att erlægga dylik avgift, så stor del av *vattenkraften*, som svarar mot förhöjningen av *dennas värde*, anses såsom ökning av den uttagbara vattenkraften.

Varder genom vattenreglering, som verkställes jämlikt denna lag, den uttagbara vattenkraften i det eller de strömfall, för vilkas räkning regleringen utföres, ökad med i medeltal femhundra turbinhästkrafter, vare ägare av sådant strömfall pliktig att för nedan angivna ändamål erlægga en årlig avgift, *beräknad på grundval av det antal turbinhästkrafter*, varmed genom regleringen den uttagbara vattenkraften i strömfallet i medeltal blivit ökad. Medför vattenreglering sådan ändring av vattenföringen att förut uttagbar vattenkraft kan utnyttjas på fördelaktigare sätt, skall, med avseende å skyldighet att erlægga dylik avgift, så stor del av *denna vattenkraft*, som svarar mot förhöjningen av *dess värde*, anses såsom ökning av den uttagbara vattenkraften.

Medför vattenregleringen — — —
nu nämnts.

Medför vattenregleringen — — —
nu nämnts.

¹ Senaste lydelse se SFS 1955: 312.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

Beloppet av avgiften skall av vattendomstolen bestämmas särskilt för varje strömfall; och bör härvid hänsyn tagas dels till den större eller mindre förändring av vattenstånds- och avrinningsförhållanden, som genom företaget förorsakas, och den olägenhet eller fördel, vilken härigenom uppkommer för den kringliggande bygden, dels ock till den större eller mindre kostnad, som är förenad med företaget, samt företagets ekonomiska betydelse för varje särskilt strömfall.

Avgift skall — — — för företaget.

Vattendomstolens avgörande gälla för en tidrymd av *tjugu* år i sänder, första gången räknat från det kalenderår, under vilket tillståndet till vattenregleringen först tagits i anspråk. Varder ej genom ansökan hos vattendomstolen under *nittonde* året av sådan tidsperiod ny prövning påkallad av strömfallets ägare eller av myndighet, som Konungen bestämmer, skall den förut meddelade bestämmelsen lända till efterrättelse jämväl för nästa period. Älägges ägare av strömfall enligt andra stycket att gällda avgift, skall avgörandet första gången ej gälla längre än den tid, som gäller för annan avgift enligt denna §, vilken förklarats skola utgå med anledning av företaget. Varder strömfall bebyggt efter det avgift bestämts, äge vattendomstolen, ändå att tid, som nyss nämnts, ej gått till ända, för återstående tiden meddela

Avgiften skall av vattendomstolen, särskilt för varje strömfall, bestämmas till belopp, utgörande minst tre och högst åtta kronor för varje turbinhästkraft; och bör härvid hänsyn tagas dels till den större eller mindre förändring av vattenstånds- och avrinningsförhållanden, som genom företaget förorsakas, och den olägenhet eller fördel, vilken härigenom uppkommer för den kringliggande bygden, dels ock till den större eller mindre kostnad, som är förenad med företaget, samt företagets ekonomiska betydelse för varje särskilt strömfall. Om särskilda skäl föranleda därtill, må avgiften bestämmas till lägre belopp än förut sagts, dock minst femtio öre för varje turbinhästkraft.

Avgift skall — — — för företaget.

Vattendomstolens avgörande gälla för en tidrymd av *tio* år i sänder, första gången räknat från det kalenderår, under vilket tillståndet till vattenregleringen först tagits i anspråk. Varder ej genom ansökan hos vattendomstolen under *nionde* året av sådan tidsperiod ny prövning påkallad av strömfallets ägare eller av myndighet, som Konungen bestämmer, skall den förut meddelade bestämmelsen lända till efterrättelse jämväl för nästa period. Älägges ägare av strömfall enligt andra stycket att gällda avgift, skall avgörandet första gången ej gälla längre än den tid, som gäller för annan avgift enligt denna §, vilken förklarats skola utgå med anledning av företaget. Varder strömfall bebyggt efter det avgift bestämts, äge vattendomstolen, ändå att tid, som nyss nämnts, ej gått till ända, för återstående tiden meddela ändrad

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

ändrad föreskrift, när det påkallas av myndighet, som Konungen bestämmer.

På yrkande av myndighet, som Konungen bestämmer, må vattendomstolen, såframt det finnes erforderligt och lämpligt, bestämma att den för en tioårsperiod stadgade avgiftsskyldigheten skall fullgöras genom att strömfallets ägare erlägger högst hälften av det beräknade sammanlagda nuvärdet av avgifterna på en gång och återstoden genom årliga inbetalningar under perioden.

Huru avgifter — — — förordnar Konungen.

Huru avgifter — — — förordnar Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1959.

Skyldighet att gälda avgift må ej åläggas i fråga om vattenreglering, vartill tillstånd lämnats genom dom som meddelats före nya lagens ikraftträdande, därest regleringen är av sådan beskaffenhet, att enligt äldre lag avgift ej skolat utgå.

Beträffande annan vattenreglering, vartill tillstånd lämnats före ikraftträdandet, skall äldre lag tillämpas såvitt angår de gränser inom vilka avgiften skall bestämmas; och skall nya lagen beträffande sådan vattenreglering ej heller i övrigt äga tillämpning med avseende å den tidrymd av tjuugu år, för vilken vattendomstolens avgörande i fråga om avgift med anledning av företaget skall gälla.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementens ärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 21 november 1958.

N ä r v a r a n d e:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LINDELL, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, NETZÉN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM.

Efter gemensam beredning med cheferna för kommunikations- och jordbruksdepartementen anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Lindell, fråga om *ändrade bestämmelser angående regleringsavgift enligt 4 kap. vattenlagen* och anför därvid följande.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallade dåvarande chefen för kommunikationsdepartementet, statsrådet Andersson, den 4 februari 1955 generaldirektören N. A. E. Malmfors, tillika ordförande, kraftverksdirektören C. D. Bredberg, ledamöterna av riksdagens första kammare, bruksdisponenten J. G. G. De Geer och elverkschefen K. E. Hesselbom, byråchefen i lantbruksstyrelsen J. M. Hägglund, ledamöterna av riksdagens andra kammare, f. d. handlanden U. R. Jacobson (avliden den 22 augusti 1957) och skogsinspektoren H. Larsson, kraftverksdirektören J. E. Molin samt förste vice talmannen i riksdagens andra kammare, hemmansägaren J. M. Skoglund att utreda vissa med de norrländska vattenkraftutbyggnaderna sammanhängande frågor. Enligt direktiven skulle utredningen bl. a. behandla frågan om ändring i grunderna för regleringsavgifter enligt vattenlagen. Utredningen, vilken antog benämningen norrländska vattenkraftutredningen, har till chefen för kommunikationsdepartementet överlämnat ett den 25 september 1957 dagtecknat betänkande, »Norrländska vattenkraftfrågor» (stencilerat), vilket innefattar bl. a. förslag till ändrade grunder för regleringsavgifterna.

Sedan betänkandet varit föremål för remissbehandling, anhåller jag att få upptaga detsamma, såvitt det avser regleringsavgifterna.

Gällande bestämmelser m. m.

Enligt *vattenlagen den 28 juni 1918* gäller, att regleringsavgift skall utgå vid vissa större vattenregleringsföretag. Bestämmelser härom finnes i 4 kap. 14 och 15 §§.

För att sådan avgift skall utgå förutsättes enligt 14 §, att en vattenreglering genomföres jämligt vattenlagen för vattenkraftändamål och att genom regleringen den utlagbara vattenkraften i det eller de strömfäll, för vilka regleringen utföres, ökas med i medeltal femhundra turbinhästkrafter.

Om vattenreglering medför sådan ändring av vattenföringen under året att förut uttagbar vattenkraft kan utnyttjas på fördelaktigare sätt, skall så stor del av vattenkraften, som svarar mot förhöjningen av dennas värde, anses såsom ökning av den uttagbara vattenkraften. Avgiftspliktig är ägare av sådant strömfall som nyss sagts. Medför regleringen båtnad även för annat strömfall, äger vattendomstolen på ansökan av myndighet, som Konungen bestämmer, förklara ägaren av detta pliktig att gälda regleringsavgift.

Avgiften är årlig och skall utgå med minst tjugu öre och högst sex kronor för varje turbinhästkraft, varmed genom regleringen den uttagbara vattenkraften i strömfallet i medeltal blivit ökad.

Beloppet av avgiften skall av vattendomstolen bestämmas särskilt för varje strömfall. Hänsyn skall därvid tagas till den större eller mindre förändring av vattenstånds- och avrinningsförhållandena, som genom företaget förorsakas, och den olägenhet eller fördel, vilken härigenom uppkommer för den kringliggande bygden. Vidare skall hänsyn tagas till den större eller mindre kostnad, som är förenad med företaget, samt företagets ekonomiska betydelse för varje särskilt strömfall.

Avgiften skall erläggas från och med kalenderåret näst efter det, då vattendomstolens tillstånd till vattenregleringen först tages i anspråk. I fråga om vattenregleringsföretag med tvångsdelaktighet skall dock avgift för strömfall, vars ägare är skyldig att taga del i kostnaden för företaget först sedan detta är fullbordat, ej utgå förrän från och med kalenderåret näst efter betalningsskyldighetens inträde. Om ägare av annat strömfall än sådant, för vilket regleringen utföres, förklarats pliktig att gälda avgift, skall den utgå från och med kalenderåret näst efter det, då talan därom anhängiggjorts, dock ej för tid innan skyldighet att erlægga avgift skulle ha inträtt, om strömfallets ägare förklarats pliktig att taga del i kostnaden för företaget.

Domstolens avgörande gäller för tjugu år i sänder, första gången räknat från det kalenderår, under vilket regleringstillståndet tages i anspråk. Om ej under nittonde året ny prövning påkallas av strömfallets ägare eller av myndighet, åt vilken Konungen uppdragit att föra talan i förevarande hänseende, skall den förut meddelade bestämmelsen lända till efterrättelse jämväl för nästa period. När avgift skall utgå för strömfall, vars ägare icke varit sökande till regleringen och ej heller är underkastad tvångsdelaktighet, gäller avgörandet första gången ej längre än den tid, som gäller för annan regleringsavgift med anledning av företaget. Om strömfallet bebygges efter det avgift bestämts, äger vattendomstolen, oaktat tjuguårsperioden ej gått till ända, för återstående tid meddela ändrad föreskrift, när det påkallas av myndighet, som Konungen bestämmer.

Det ankommer på Konungen att förordna om hur regleringsavgifterna skall indrivnas.

Enligt 15 § skall influtna avgifter, efter de närmare bestämmelser som meddelas av Konungen, användas dels till förebyggande eller minskande av

skada eller olägenhet, som vållas genom företaget och för vilken ersättning icke blivit bestämd av vattendomstolen, samt till gottgörelse för sådan skada eller olägenhet, dels ock för tillgodoseende av annat ändamål beträffande den bygd, som beröres av företaget, såsom jordbrukets främjande, särskilt genom jords torrläggning, eller beredande av tillgång till elektrisk kraft för samfärdsel, jordbruk, hantverk eller småindustri eller eljest för befolkningens behov.

I kungörelsen den 2 oktober 1953 angående indrivningen och användningen av vissa med anledning av företag i vatten utgående avgifter har Kungl. Maj:t meddelat bestämmelser om bl. a. regleringsavgifterna. Dessa skall inbetalas till länsstyrelsen i det län, där företaget huvudsakligen utförts. Inbetalning skall ske före varje kalenderårs utgång. Vill någon av regleringsavgiftsmedel undfå bidrag till kostnad för förebyggande eller minskande av skada eller olägenhet, för vilken ersättning icke bestämts av vattendomstolen, eller gottgörelse därför, skall han göra ansökan hos vattenrättsdomaren. Ärendet avgöres av vattenrättsdomaren och två vattenrättsnämndemän. Kostnader, som är förenade med ärendets utredning och avgörande, skall gäldas av regleringsavgiftsmedel. Över beslutet må talan föras hos Kungl. Maj:t i statsrådet. Ingives ansökan om bidrag eller gottgörelse före utgången av tiden för anmälan om ersättning för s. k. oförutsedda skador, må ansökningen ej, om icke särskilda skäl föranleder därtill, upptagas till prövning förrän efter utgången av samma tid. Om användningen av avgiftsmedel för annat ändamål än nu sagts skall framställning göras hos Kungl. Maj:t. Framställningen skall ingivas till vederbörande länsstyrelse, som har att med eget utlåtande insända densamma till Kungl. Maj:t.

Regleringsavgifter förekom ej i äldre svensk rätt utan infördes först genom vattenlagen. De ursprungliga avgiftsbestämmelserna i denna lag har ändrats vid två tillfällen. Genom lagstiftning år 1944 föreskrevs sålunda bl. a., att regleringsavgift skulle utgå ej blott såsom dittills för ökning av den uttagbara vattenkraften i ett strömfall utan även med anledning av förhöjning av den uttagbara vattenkraftens värde genom förändringar i vattenföringen under året. Samtidigt ändrades bestämmelserna om regleringsavgifternas användning. Ursprungligen hade gällt, att avgiftsmedlen skulle användas i första hand till förebyggande eller minskande av skada eller olägenhet samt till gottgörelse härför. I den mån medlen förslog därtill, skulle de även användas för tillgodoseende av allmänna ändamål inom bygden. Genom 1944 års lagändring jämfördes de båda användningsområdena.¹ År 1955 höjdes regleringsavgifterna i syfte främst att efter inträffad förändring i penningvärdet återställa avgifternas realvärde. Genom lagändringen höjdes sålunda avgiftslatlitudens nedre gräns från tio till tjugu öre och dess övre gräns från tre till sex kronor för varje turbinhästkraft.²

¹ Se prop. 1944:169; L²U 33.

² Se prop. 1955:176; L³U 22.

Framställningar om lagändring

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 10 december 1953, nr 428, har riksdagen under återopande av tredje lagutskottets utlåtande nr 33 anhållit, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning rörande grunderna för utgörande av regleringsavgifter enligt vattenlagen jämte därmed sammanhängande spörsmål samt att Kungl. Maj:t ville för riksdagen framlägga de förslag, vilka utredningen kunde föranleda. Tredje lagutskottet har i sitt nämnda utlåtande förordat utredning om ett flertal spörsmål angående regleringsavgifterna. I första hand borde frågan om höjning av avgiftsmaximum övervägas. Vidare borde vid utredning angående regleringsavgifterna upptagas frågorna om avgiftsskyldighet vid s. k. korttidsregleringar, omprövning av regleringsavgifterna före den i lagen nu angivna tjuguarperioden, användningen av avgiftsmedlen och klargörande av innebörden i det i 4 kap. 14 och 15 §§ vattenlagen förekommande begreppet bygd. Enligt utskottets mening vore utredningen särskilt trängande i vad den avsåge höjning av avgiftslatitudens övre gräns. Såsom förut nämnts har denna fråga upptagits till särskild behandling och föranlett lagstiftning år 1955.

Frågan om användningen av influtna regleringsavgifter har jämte andra frågor upptagits av *svenska naturskyddsföreningen* i en promemoria med förslag om ändring i vattenlagen, som med skrivelse den 5 maj 1955 av föreningen överlämnats till chefen för justitiedepartementet. Förslaget, som utarbetats av föreningen i samråd med ett flertal av naturskyddet intresserade ämbetsverk och organisationer och varit föremål för remissbehandling, avser i huvudsak att främja en översiktlig planering och allsidig bedömning vid den fortsatta utbyggnaden av landets vattenkraft. Beträffande regleringsavgifterna uttalas i promemorian, att en jämkning av bestämmelserna om användningen av dessa avgifter är önskvärd i syfte att tydligare utmärka, att de må användas för naturskyddsändamål.

Norrländska vattenkraftutredningens förslag

Utredningen lämnar i det avsnitt av betänkandet, som behandlar regleringsavgifterna, inledningsvis en redogörelse för gällande rätt m. m.

Beträffande tillämpningen av avgiftsbestämmelserna omnämner utredningen härefter, att såväl lägsta som högsta möjliga belopp har kommit till användning före 1955 års ändring av avgiftslatituden. I de fall, då en reglering ansetts vara till nytta för såväl utbyggda som outbyggda strömfall, har domstolarna vanligen fastställt en lägre avgift, ofta halva beloppet, för de outbyggda fallen än för de utbyggda. En närmare redogörelse för hur bestämmelserna tillämpats har lämnats i en vid betänkandet fogad bilaga, vari bl. a. redovisats de ändamål för vilka avgiftsmedel tagits i anspråk.

Summorna av de regleringsavgifter, som erlagts fram till den 30 juni 1956, och av de medel, som dittills tagits i anspråk, ävensom då föreliggande behållning anges av utredningen vara följande.

Län	Inkomster	Utgifter	Behållning
Östergötland	146 754: 78	50 000: —	96 754: 78
Jönköping	148 527: 36	67 785: —	80 742: 36
Kronoberg	23 975: 05	—	23 975: 05
Älvsborg	180 027: 67	73 150: —	106 877: 67
Skaraborg	8 841: 87	—	8 841: 87
Värmland	54 877: 91	—	54 877: 91
Kopparberg	340 999: 49	106 985: 81	234 013: 68
Gävleborg	16 263: 80	—	16 263: 80
Västernorrland	433 220: 01	157 987: 50	275 232: 51
Jämtland	2 850 149: 51	916 667: 66	1 933 481: 85
Västerbotten	148 350: —	95 000: —	53 350: —
Norrbottn	2 028 190: 26	1 475 354: 39	552 835: 87
Övriga	—	—	—
Summa kronor	6 380 177: 71	2 942 930: 36	3 437 247: 35

Fram till år 1944 gällde, att influtna avgifter i första hand skulle brukas till skadeersättningar. Avgifterna hade emellertid icke i något fall kommit till användning för att förebygga eller minska eller gottgöra skador eller olägenheter, fränsett avgifter som utgått i Norrbottens län med anledning av regleringar i Luleälv. Efter lagändringen år 1944 har avgifterna kommit till stor användning, såsom framgår av följande i utredningens betänkande redovisade jämförelse mellan förhållandena närmast före år 1944 och under budgetåret 1955/56.

Län	1942/43			1955/56		
	Ink.	Utg.	Netto	Ink.	Utg.	Netto
Östergötland ..	6 185: 75	—	6 185: 75	11 741: 71	38 875: —	—27 133: 29
Jönköping ..	6 050: 02	—	6 050: 02	11 377: 52	4 503: 50	6 874: 02
Kronoberg ..	—	—	—	1 202: 40	—	1 202: 40
Älvsborg	9 913: 23	—	9 913: 23	15 630: 27	—	15 630: 27
Skaraborg ..	—	—	—	1 407: 31	—	1 407: 31
Värmland	—	—	—	44 160: 92	—	44 160: 92
Kopparberg ..	11 924: 77	—	11 924: 77	46 042: 64	19 964: 55	26 078: 09
Gävleborg ..	—	—	—	5 331: 05	—	5 331: 05
Västernorrland	2 251: 57	—	2 251: 57	62 456: 01	—	62 456: 01
Jämtland	13 910: 25	—	13 910: 25	393 984: —	393 984: —	—
Västerbotten ..	—	—	—	34 950: —	71 000: —	—36 050: —
Norrbottn ..	48 947: 56	8 654: 11	40 293: 45	260 834: 67	183 770: 86	77 063: 81
Summa	99 183: 15	8 654: 11	90 529: 04	889 118: 50	712 097: 91	177 020: 59

Till ytterligare belysning av förhållandena härvidlag omnämner utredningen, att motsvarande summasiffror för budgetåren 1953/54 och 1954/55 var följande:

	Inkomster	Utgifter	Netto
1953/54	621 360: 05	673 804: 43	—52 444: 38
1954/55	930 131: 31	628 334: 93	301 796: 38

I betänkandet upptages härefter frågan om ändring i vattenlagens bestämmelser om regleringsavgift. Härvid behandlas till en början spörsmålet

om avgifter med anledning av korttidsreglering. Efter att bl. a. ha erinrat om att föredragande departementschefen i propositionen med förslag till vattenlag uttalat, att de värden som skapas genom ett regleringsföretag ej utan fog ansetts ligga utom strömfallsägarens vattenrätt, anför utredningen följande.

Utbyggnaden av våra vattendrag och regleringstekniken har nu bragts dithän, att en korttidsreglering icke nödvändigt behöver vara förlagd i omedelbar anslutning till det eller de kraftverk den skall betjäna. Som exempel härpå kan nämnas Fjällsjöälvens korttidsreglering. Denna utövas till förmån för Kilforsens kraftstation men är fördelad på flera uppströms liggande sjöar samt uppdämningsområdet vid kraftverket. Det inträffar sålunda, att korttidsregleringar utövas i delar av ett vattendrag, där vederbörande kraftverksägare ej har någon vattenrätt i sedvanlig bemärkelse. Då det vidare kan förekomma, att en korttidsreglering i vissa avseenden medför minst lika svåra skador som en årsreglering, synes det inte längre kunna försvaras, att åtskillnad göres mellan dessa båda regleringstyper i fråga om avgiftsbeläggningen. Som ett ytterligare skäl för avgiftsbeläggning av korttidsregleringar kan anföras, att det är möjligt, att dessa i framtiden kommer att drivas hårdare än vad för närvarande är fallet. Detta sammanhänger bl. a. med de förändringar, som kan inträffa inom arbetslivet. Införes femdagarsveckan, kan detta sålunda leda till ökat behov av korttidsregleringar. Det är emellertid också möjligt, att man vid en sådan omläggning av arbetsveckan i ökad utsträckning övergår till kontinuerlig drift av våra industrier. Vidare synes man böra räkna med möjligheten, att atomkraftens utnyttjande kan komma att medföra ökade behov att korttidsreglera vattenframrinningen i våra kraftälvar.

På grund av det anförda föreslår utredningen, att avgiftsskyldighet skall införas beträffande korttidsregleringar, varvid avgiften enligt utredningen bör beräknas efter samma grunder som gäller beträffande avgift för årsregleringar.

Beträffande giltighetstiden för vattendomstolens beslut anför utredningen följande.

Vattendomstolens avgörande i fråga om regleringsavgiftens storlek gäller nu för tjugو år i sänder. Från flera håll har anmärkts, att denna period skulle vara alltför lång. Såsom erfarenheten visat, kan nämligen under en dylik tidrymd penningvärdet försämras så, att de fastställda avgifterna under senare delen av avgiftsperioden förlorat en stor del av sitt ursprungliga värde. Vidare har det framhållits, att väsentligt ändrade förhållanden kan inträda under en sådan tidrymd, vilka det icke varit möjligt att beakta vid avgiftens fastställande.

Mot tanken på en förkortning av gällande tjugوårsperiod har å andra sidan invänts, att det för kraftföretagen framstode som nödvändigt att i största möjliga utsträckning kunna räkna med på förhand bestämda utgifter under den tid, då produktionsanläggningen vore avsedd att brukas, samt att en plötslig och väsentlig ökning av utgifterna stode i stark kontrast mot det krav, som normalt ställdes på kraftföretagen, nämligen att tillgodose abonnenterna med elkraft till bestämda och såvitt möjligt stabila priser. Därjämte har framhållits, att det genom den nuvarande onpröv-

ningen vore sörjt för att avgifterna icke på grund av penningvärdeförsämring komme att på längre sikt förlora i värde.

Utredningen finner emellertid för sin del övervägande skäl tala för en förkortning av avgiftsperioden. Det förtjänar påpekas, att de kontrakt, som avser större och medelstora kraftleveranser, nu slutes på kortare tid än förut och att det därför är lättare att anpassa krafttaxorna vid ändringar av avgiftsskyldigheten. Omprövning bör emellertid icke ske med alltför fåta mellanrum. Domstolar och parter skulle härigenom kunna åsamkas ett merarbete, som icke stode i proportion till de fördelar, som kunde följa därav. En rimlig avvägning synes enligt utredningens mening ske, om perioden bestämmes till tio år. En eventuell lagändring i denna riktning bör dock enligt utredningens mening icke omedelbart beröra sådana regleringsföretag, som genom dom fått sin avgiftsskyldighet bestämd. För dessa bör den kortare perioden gälla först sedan nu löpande period utgått.

Beträffande användningen av regleringsavgifterna hänvisar utredningen till en början till tredje lagutskottets tidigare omnämnda utlåtande 1953: 33, vari framhållits, att det icke vore fastslaget, hur stor del av medlen, som skulle få disponeras för bygdens allmänna behov, att departementschefen vid genomförandet av 1944 års ändringar uttalat, att denna del i regel kunde bestämmas till minst hälften av avgiftsbeloppen samt att man med ledning av detta uttalande på sina håll ansåge, att hälften av medlen borde reserveras för ersättning med anledning av oförutsedda skador. Enligt utskottets mening vore det emellertid önskvärt, att avgiftsmedlen komme till användning, så snart de vuxit till belopp, som kunde nyttjas för väsentliga åtgärder; hänsyn till eventuella krav på ersättning för oförutsedda skador syntes icke få föranleda, att framställningar om utanordnande av medlen för bygdens allmänna behov avvisades, där-est förstnämnda krav bedömdes icke kunna avse mer än jämförelsevis obetydliga belopp.

Med anledning av detta uttalande hänvisar utredningen till den förut omnämnda jämförelsen mellan avgiftsmedlens användning närmast före 1944 och under budgetåret 1955/56. Som redan påpekats, har avgiftsmedlen nu kommit att utnyttjas i betydande omfattning. Anslagen för bygdens allmänna behov har icke heller begränsats till hälften av inflytande medel. En bidragande orsak till att praxis gestaltat sig på detta sätt torde vara, att yttrande i dylika ärenden infordras från vattenrättsdomaren, som därvid brukar ange i vilken omfattning medel kan tarvas för ersättning åt enskilda skadelidande, och att det på så sätt framkommit, att någon större anpart merendels icke behövde reserveras åt enskilda. Det förefaller sålunda, som om några olägenheter icke kan ha uppstått till följd av att det för närvarande saknas bestämmelser om fix fördelning av avgiftsmedlen. Enligt utredningens mening påkallar förhållandena icke heller för framtiden någon ändring härvidlag. Framför allt tack vare det genom 1952 års

ändringar i vattenlagen lagfästa deldomssystemet torde enskilda skadeli-dande i framtiden regelmässigt få ersättning direkt av företagaren, varför någon väsentligare del av regleringsavgifterna ej torde behöva reserveras till ersättningar, orsakade av oförutsedda skador.

Det finnes sålunda enligt utredningens mening anledning räkna med att huvudparten av avgiftsmedlen även framdeles skall tjäna allmänna ortsändamål. Vad därmed skall förstås anges för närvarande icke i lagen, där det endast i exemplifierande syfte talas om »jordbrukets främjande, särskilt genom jords torrläggning, eller beredande av tillgång till elektrisk kraft för samfärdsel, jordbruk, hantverk eller småindustri eller eljest för befolkningens behov». Det torde kunna hävdas, att en dylik uppräknig av vissa ändamål lätt leder till att dessa tillgodoses i första hand, medan andra får stå tillbaka. Emellertid visar det sig, att rätt skiftande syften har tillgodosetts. Det förefaller därför, som om nämnda invändning icke förtjänar större beaktande. Möjligen skulle man kunna fråga, om exemplifieringen borde utsträckas. Tillägg, som omedelbart anmäler sig, gäller stöd-jande av näringslivet inklusive turistväsendet, förbättrande av kommuni-kationer, skapande av samlingspunkter såsom samlingslokaler eller hem-bydsgårdar, främjande av en rationell elkraftdistribution, byggande av vägar. Att låta exemplifieringen utsträckas på detta sätt synes emellertid icke vara lämpligt; förteckningen skulle lätt kunna bli alltför omfattande. Fastmer vill utredningen föreslå, att den nuvarande exemplifieringen i lag-texten utgår eller eventuellt ersättes av en allmännare formulering, som gåve vid handen, att det primära är att underlätta bygdens anpassning till de ändrade förhållandena samt att ändamål av bestående värde för bygden och befolkningen därvid skall betjänas.

Tolkningen av bygdebegreppet är enligt utredningens mening av stor betydelse vid undersökning av de nuvarande avgiftsreglernas lämplighet. I 4 kap. 14 § vattenlagen anges nämligen, att avgifterna skall bestämmas med hänsyn bl. a. till den olägenhet eller fördel, som uppkommer för »den kringliggande bygden», och i 15 § samma kap. stadgas, att influtna avgifter skall användas till olika ändamål »beträffande den bygd, som beröres av företaget». I lagtexten anges emellertid ej, vilket område som skall anses tillhöra bygden. Ej heller i förarbetena till vattenlagen preciserar närmare, hur gränsdragningen för bygden skall ske. Vissa uttalanden i samband med lagens tillkomst tyder dock på att lagstiftaren med bygden avsett trakten kring själva regleringsbassängen. Trakter belägna nedströms eller uppströms magasinet skulle sålunda ej inbegripas under de nuvarande bestämmelserna. Utredningen fortsätter:

Erfarenheterna från verkställda företag har visat, att skadorna av ett regleringsföretag ej låter begränsa sig till området kring själva magasinet. Skador inträffar både nedströms och uppströms. Beträffande nedströmsverkningarna torde det kunna hävdas, att dessa åtminstone vid större företag gör sig gällande ända till utloppet i havet. Även i fråga om uppströms belägna områden måste man räkna med att skador kan inträffa, t. ex. beträf-

fande fiske. Det har också krävts, att avgiftsmedel skulle utgå även till nu åsyftade skadeområden nedströms och uppströms regleringsbassängen. Enligt utredningens uppfattning är det skäligt, att dylika krav tillmötesgås, i varje fall såvitt angår anspråk på ersättning för inträffad skada. Principen bör nämligen vara den, att alla skador, som vållas av ett företag, blir gottgjorda. Däremot kunde det förefalla mera tveksamt, i vilken utsträckning avgiftsmedel bör utgå för att tillgodose annat ändamål än gottgörelse av skador, då fråga är om andra av ett regleringsföretag berörda trakter än det område, som ligger vid magasinet. Utredningen har emellertid för sin del icke funnit något bärande skäl för att härvidlag göra en åtskillnad mellan olika områden. Dock förefaller det vara rimligt, att avgiftsmedel för sådana ändamål i första hand får utnyttjas, där medlen kan underlätta befolkningens anpassning efter de nya förhållandena.

Utredningen anser det önskvärt, att bygden uppfattas på samma sätt, då avgiftens storlek skall bestämmas och då beslut om medlens användning skall meddelas. Ett sätt att tillmötesgå detta önskemål vore att ålägga domstolarna att vid fastställande av avgifter angiva den bygd, inom vilken dessa skall komma till användning. I erforderlig mån skulle domstolen också angiva, hur stor del av avgifterna, som vore avsedd för bygden vid magasinet, och hur stor del, som skulle tillföras andra trakter. I de fall, då en ytterligare precisering kunde anses erforderlig, borde domstolen givetvis tillmötesgå önskemålen härom. Detta resonemang lider emellertid av den svagheten, att domstolarna icke har möjlighet att förutse de behov, som i en framtid kan komma att anmäla sig och som skäligen bör tillgodoses med avgiftsmedel. Behov kan självfallet yppa sig även i en trakt, som icke kan anses höra till själva regleringsområdet. Med hänsyn härtill synes det utredningen lämpligast, att avgörandet i frågor rörande tillgodoseende av något befolkningens behov alltfört ligger hos Kungl. Maj:t. Härigenom bleve det även framdeles möjligt att beakta förhållandena i varje särskilt fall. Även om man med »bygden» i första hand bör förstå det område, som direkt eller indirekt påverkas av ett företag, bör någon snäv avgränsning av detta område icke ske. Att i en lagtext definiera begreppet »bygden» synes för övrigt utredningen ogörligt.

För sitt bedömande av frågan om den latitud inom vilken regleringsavgift skall bestämmas har utredningen låtit beräkna storleken av de avgiftsmedel, som kan väntas framdeles inflyta i Norrland, därest nuvarande praxis beträffande avgiftsbeloppen blir bestående. Här om anföres i betänkandet:

Beräkningarna, som är approximativa, har gjorts med ledning av nuvarande domstolspraxis rörande uppskattningen av regleringars nytta och avser dels den utbyggnad, som kan väntas uppnådd år 1965, dels fullständig utbyggnad av vattendragen. Enligt vad därvid framkommit, kan ökningen av i medeltal uttagbar vattenkraft för samtliga regleringar i Ljusnan och älvarna norr därom väntas uppgå år 1965 till 1,4 miljoner turbinhästkrafter och vid fullständig utbyggnad till 2,5 miljoner turbinhästkrafter. Därest domstolarna fastställer avgifterna till i genomsnitt tre kronor per turbinhästkraft, kommer sålunda den sammanlagda årliga avgiften för

regleringar i Ljusnan och älvarna norr därom att uppgå år 1965 till omkring 4 miljoner kronor och vid fullständig utbyggnad till omkring 7,5 miljoner kronor.

För utredningen ter det sig uppenbart, att de summor, som regleringsavgifterna inbringrar, i dagens läge icke är tillräckliga för de syften, som de är avsedda att främja. Detta har sin grund i att regleringsföretagen nu är mer omfattande och därför ofta även mera ingripande än tillförne. Vidare har de ändamål, som avgifterna skall tillgodose, själva blivit allt mera kostnadskrävande. Det må visserligen vara sant, anför utredningen vidare, att i en framtid större summor kommer att inflyta till följd av att domstolarna efter den år 1955 beslutade höjningen av avgiftslatituden höjt avgiftsnivån. Någon säkerhet för att denna praxis kommer att bli bestående finnes emellertid ej. Inom den nuvarande avgiftslatituden kan också helt obetydliga avgifter bli fastställda.

Med hänsyn till det anförda har utredningen funnit det angeläget, att bestämmelserna om regleringsavgifternas storlek ändras. Det kan diskuteras, hur stor den enligt utredningens mening ofrånkomliga höjningen av minimibeloppet bör bli. Utredningen har för sin del stannat vid att föreslå en lägsta avgift av tre kronor per turbinhästkraft. Denna skulle utgöra ett grundbelopp, som normalt borde kunna fylla en av de uppgifter, som regleringsavgiftsinstitutet är avsett att tjäna, nämligen att tillföra vederbörande bygd en allmän kompensation i samband med vattenkraftens exploatering. Genom påbyggnad finge man sedan täcka de skador, direkta eller indirekta, för vilka domstolen ej haft möjlighet att utdöma ersättning. Tillräckligt utrymme i detta hänseende torde erhållas, om maximavgiften höjes från nuvarande sex till åtta kronor per turbinhästkraft.

För den nyssnämnda principen att minimibeloppet skall utgöra ett grundbelopp avsett att tillföra bygden en allmän kompensation, vartill sedan skall läggas vad som kan fordras till ersättningar för skador för vilka domstolen ej utdömt ersättningar, bör enligt utredningens mening givas klart uttryck i lagtexten.

Beträffande de avgiftsbelopp, som kan förväntas inflyta efter en höjning av avgiftslatituden i enlighet med utredningens förslag, anföres i betänkandet följande.

Under antagande av att avgiften i medeltal kommer att uppgå till fem kronor per turbinhästkraft, har vissa beräkningar verkställts rörande de avgiftsbelopp, som kan väntas inflyta i Norrland. Därvid har i fråga om årsregleringar förutsatts samma ökning av den i medeltal uttagbara vattenkraften, som nyss angavs uppnådd år 1965. Beräkningarna visar, att den sammanlagda årliga avgiften för regleringar i Ljusnan och älvarna norr därom skulle uppgå år 1965 till omkring 7 miljoner kronor.

Vidare har beräknats, hur stora avgifterna skulle bli, om även korttidsregleringar vore avgiftsbelagda. Antalet turbinhästkrafter, vunna genom korttidsregleringar i Ljusnan och älvarna norr därom, har härvid beräknats till 0,7 miljoner år 1965 och till 1,17 miljoner vid fullständig utbyggnad. Fastställdes avgiften till samma belopp, som antagits bli gällande för årsregleringar, eller fem kronor per turbinhästkraft, skulle sålunda sammanlagda

årliga korttidsregleringsavgiften i Norrland år 1965 uppgå till 3,5 miljoner kronor. Det totala avgiftsbeloppet för olika regleringar i Norrland (området fr. o. m. Ljusnan) skulle nämnda år sålunda uppgå till omkring 10,5 miljoner kronor.

Utredningen behandlar härefter de omständigheter som skall beaktas vid avgiftsbeloppens bestämmande. Mot de regler, som för närvarande gäller i detta hänseende, synes enligt utredningens mening viss kritik kunna riktas. Härom anför utredningen:

Föreskriften, att hänsyn skall tagas till företagets kostnad, kan leda till att olika stora avgifter fastställs för två företag, som kan väntas medföra skador i ungefär samma omfattning. Olika avgifter kan också fastställas för två lika omfattande regleringar, därest den ekonomiska betydelsen av dessa bedömes vara olika stor. Jämför man två företag av olika beskaffenhet, finner man, att gällande bestämmelser kan medföra, att en lägre avgift fastställs för ett företag, som orsakar stora skador men ger ringa vinst, än för ett företag med få skador men stor vinst. När det gäller företagens ekonomiska betydelse, synes också tiden för deras genomförande vara en beaktansvärd faktor; enligt vid vattendomstolarna tillämpad beräkningsmetod bedömes nämligen nyttan av en tidigare reglering vara större än nyttan av en senare. Om två identiskt lika regleringar genomfördes vid skilda tidpunkter, skulle sålunda avgifterna bli olika stora. Om de däremot genomförts samtidigt, skulle avgifterna ha blivit lika stora.

Utredningen finner för sin del, att vattendomstol vid bestämmande av regleringsavgifter bör taga hänsyn endast till den större eller mindre förändring av vattenstånds- och avrinningsförhållanden, som förorsakas genom företaget, och den olägenhet eller fördel, vilken härigenom uppkommer för bygden. Den nuvarande bestämmelsen, att domstolen skall fästa avseende jämväl vid den större eller mindre kostnad, som är förenad med företaget, samt företagets ekonomiska betydelse för varje särskilt strömfall, bör enligt utredningens mening slopas.

Beträffande regleringsavgift för utbyggda strömfall erinrar utredningen om, att enligt nuvarande praxis sådan plägar fastställas och att avgifterna för dessa strömfall ofta brukar bestämmas till lägre belopp än för de utbyggda fallen. Någon enhetlighet härvidlag förekommer dock ej. Ägarna av de utbyggda strömfällen kan alltså understundom få påtaga sig en löpande utgift för en reglering, som de ej utnyttjar. Utredningen vill ifrågasätta, om icke praxis bör ändras därhän, att avgift utdömes endast för utbyggda strömfall. Det kan visserligen sägas, anför utredningen, att en sådan omläggning medför, att avgiftssummorna skulle minska till men för skadelidande intressen. En dylik utveckling skulle emellertid motverkas redan om den föreslagna förkortningen av avgiftsperioden genomfördes, och den kunde lätt förebyggas, om avgiften för de utbyggda strömfällen fastställdes till motsvarande högre värden.

Med hänsyn till att behovet av avgiftsmedel i allmänhet visat sig vara störst vid tiden för ett företags begynnelse föreslår utredningen slutligen

regler om förskotts-inbetalning av viss del av den för en avgiftsperiod bestämda årliga avgiften. Utredningen framhåller, att man med nuvarande ordning, enligt vilken avgiften är årlig, icke kan påräkna att tillräckliga medel genast skall finnas disponibla för de ändamål till vilka regleringsavgifterna må nyttjas. Utredningen föreslår med hänsyn härtill, att domstol skall ha möjlighet att, försåvitt parterna är ense därom, ålägga företagare att omedelbart erlägga förslagsvis intill hälften av det kapitaliserade värdet av regleringsavgifterna för en avgiftsperiod, medan återstoden skulle jämnt fördelas under perioden.

Yttranden

Över norrländska vattenkraftutredningens betänkande har efter remiss yttranden avgivits av vattenöverdomstolen och samtliga vattenrättsdomare (efter hörande av bl. a. vattenrättsingenjörerna), vattenfallsstyrelsen, Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut, statens prisregleringsnämnd för elektrisk ström, kammarkollegiet, riksantikvarieämbetet, domänstyrelsen, lantbruksstyrelsen, fiskeristyrelsen, kommerskollegium, lantmäteristyrelsen, länsstyrelserna i Södermanlands, Kronobergs, Kalmar, Blekinge, Värmlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, elektrifieringsberedningen, svenska vattenkraftföreningen, svenska elverksföreningen, svenska flottledsförbundet, Sveriges industriförbund, styrelsen för svenska landskommunernas förbund, styrelsen för Sveriges advokatsamfund, riksförbundet landsbygdens folk, landsbygdens elnämnd, svenska naturskyddsföreningen, samfundet för hembygdsvård, vetenskapsakademiens naturskyddskommitté, Norrlands naturvårn, norrlandsförbundet och svenska samernas riksförbund. Fiskeristyrelsen har jämväl inkommit med yttrande från föreståndaren för sötvattenslaboratoriet. Kommerskollegium har vid sitt utlåtande fogat yttrande från bl. a. Norrbottens och Västerbottens läns handelskammare. Länsstyrelsen i Kronobergs län har överlämnat av Smålands och Blekinge handelskammare samt konsulenten hos länets elektricitetsförening avgivna yttranden. Vid länsstyrelsens i Kopparbergs län utlåtande har fogats yttranden av länsarkitekten och landsantikvarien i länet, varjämte länsstyrelsen i Gävleborgs län bifogat yttranden från drätselkammaren i Gävle, kommunalfullmäktige i Ljusdals köping och Bollnäs och Söderala socknar, handelskammaren i Gävle och Gävleborgs läns elektriska förening. Länsstyrelsen i Västernorrlands län har överlämnat yttranden från bl. a. länets elektriska förening, länets naturskyddsråd, Västernorrlands länsavdelning av svenska landskommunernas förbund och Indals älvs och Ljunga älvs flottningsföreningar. Länsstyrelsen i Jämtlands län har vid sitt utlåtande fogat yttrande från överlantmätaren i länet. Länsstyrelsen i Norrbottens län har inkommit med yttranden från lappfogdarna i länet, fiskeriintendenten i övre norra distriktet, kommunalfullmäktige i Arjeplogs, Arvidsjaur och Jokkmokks kommuner, Norrbottens elförening och Norrbottens länsavdelning av svenska landskommunernas förbund samt Lule älvs flottningsförening. Vid utlåtandet från styrel-

sen för Sveriges advokatsamfund är fogat yttrande från styrelsen för norra avdelningen av advokatsamfundet. Ett av Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare avgivet yttrande har fogats vid utlåtandena från kommerskollegium och länsstyrelsen i Västernorrlands län. Med de utlåtanden, som avgivits av länsstyrelsen i sistnämnda län och Norrlands naturvård, har överlämnats en promemoria av fjällkommunernas samarbetskommitté.

Yttranden har därjämte inkommit från samarbetsdelegationen för de fyra nordligaste länen, Västerbottens läns fiskareförbund och södra Kalmar läns kustfiskareförbund.

Beträffande innehållet i remissyttrandena, såvitt de avser regleringsavgifterna, må först nämnas, att förslaget att regleringsavgift skall utgå vid korttidsreglering tillstyrkts eller lämnats utan erinran av samtliga remissorgan.

Vattenfallsstyrelsen och *svenska vattenkraftföreningen* uttalar, att utredningens förslag att avgifter skall utgå för korttidsreglering efter samma grunder som för årsreglering kan accepteras, varvid förutsättes att utredningens uttalande angående grunderna, såvitt gäller bestämmelserna i 4 kap. 14 § första stycket vattenlagen, är att fatta så, att korttidsregleringsavgiften skall beräknas med utgångspunkt från kraftens värdeökning.

I några yttranden föreslås, att mot regleringsavgifterna svarande avgifter skall införas beträffande andra företag i vatten än vattenregleringsföretag. *Riksförbundet landsbygdens folk* väcker sålunda frågan om avgiftsbeläggning av kraftverk. Härom uttalar förbundet bl. a. följande.

Förhållandena inom de norrländska flodområdena är sådana, att man med allt skäl kan hävda, att även särskilda avgifter för kraftverk bör fastställas. I regel ligger årsregleringsmagasinen i vattendragens källsjöar och medför således nytta för alla utbyggda kraftverk nedströms magasinen. Kraftverksägarna drabbas därigenom av skyldighet att utgiva regleringsavgifter, beräknade efter visst belopp, varmed genom reglering den uttagbara vattenkraften i strömfallet i medeltal blivit ökad. Motivet till avgifterna synes vara, att kraftverksägarna medelst tvångsrätt kan genomföra regleringsföretag och det anses härigenom av billighetsskäl lämpligt att de intressen, som utsättes för intrång, tillförsäkras ett skäligt vederlag. Dessa motiv gör sig med samma styrka gällande i fråga om kraftverk. Vid tiden för vattenlagens ikraftträdande kunde möjligen den åsikten försvaras, att de största intrången uppkom genom årsregleringar. Såsom förhållandena numera gestaltat sig måste emellertid konstateras, att än större skador och intrång orsakas av kraftverksutbyggnader. Således förekommer på åtskilliga ställen ett totalt bortledande av vatten från den egentliga älven. Exempel härpå är bl. a. Hjalta kraftverk i Faxälven, Kilforsens kraftverk i Fjällsjöälven, de blivande kraftverken Stalon i Kultsjöån och Kvistforsen i Skellefteälv. Dessa företag innebär otvivelaktigt större ingrepp i landskapsbilden än de flesta årsregleringar och tillstånden till utbyggnaderna grundar sig på vattenlagens regler om tvångsrätt. Kraftverk utförda enligt nyss angivet byggnadssätt, d. v. s. bortledande av vatten, uppfyller i de flesta fall ej vattenlagens regler

om tillåtlighet enligt bestämmelserna i 2 kap. 3 § andra stycket. En allmän tendens är därför numera, att vattendomstolarna underställer Konungen tillåtlighetsfrågan, varvid särskilda villkor för tillstånd, såsom t. ex. ersättning i kraft till bygdens innevånare, vägbyggnader m. m., föreslås. Härigenom uppkommer i själva verket en situation, varigenom bygden erhåller en särskild kompensation, som i själva verket tjänar samma syften som regleringsavgifterna. På grund av vattenlagens regler saknar domstolarna möjlighet att själva föreskriva sådana villkor, som utgör en allmän kompensation. Först om frågan underställes Konungen, kan problemet lösas. Det framstår därför såsom synnerligen lämpligt att åt domstolarna inrymmas möjlighet att ålägga större kraftverk skyldighet att antingen utföra vissa allmännyttiga företag, t. ex. vägar och samlingslokaler, eller utgiva ett belopp, avsett att användas för samma ändamål, som avses med regleringsavgifter.

Arvidsjaurs kommun uttalar, att regleringsavgift bör utgå även för konstgjorda regleringssjöar eller kanalsystem, vilka kan i mycket ändra landskapet. Avgift för konstgjorda regleringssjöar förordas även av *fjällkommunernas samarbetskommitté*.

Utredningens förslag om förkortning av giltighetstiden för vattendomstolens beslut om regleringsavgift från tjugu till tio år har genomgående tillstyrkts eller lämnats utan erinran av remissinstanserna.

Vattenöverdomstolen anför:

Den stora och tidvis hastiga penningvärdeförsämring, som ägt rum sedan slutet av 1930-talet, har medfört, att olika enligt vattenlagen utgående avgifter under löpande avgiftsperiod förlorat så mycket i värde, att inflytande avgiftsmedel redan efter några år blivit otillräckliga för avsedda ändamål. De möjligheter till omprövning av avgifter efter viss tids utgång som finnes har visat sig otillräckliga, framför allt beroende på att tidsperioderna är alltför långa. En förkortning av tidsperioden för regleringsavgifter från 20 till 10 år synes därför önskvärd, även om detta kommer att medföra ganska betydande merarbete för därav berörda parter och vattendomstolarna. Vissa skäl kan anföras för ytterligare förkortning av avgiftsperioden men det arbete, som sådana täta omprövningar skulle medföra för de redan nu alltför arbetsbetyngda vattendomstolarna, synes icke uppväga de fördelar som därmed kunde vinnas. Vattenöverdomstolen biträder därför utredningens förslag om en förkortning av avgiftsperioden till 10 år. Vattenöverdomstolen anser sig i detta sammanhang böra framhålla, att omprövningen av regleringsavgifternas storlek icke alltid bör medföra höjning av gällande avgifter utan att skäl kan föreligga att för en senare avgiftsperiod fastställa lägre avgift på grund av minskade olägenheter av enskild eller allmän natur.

Att den föreslagna förkortningen av avgiftsperioden torde komma att medföra ett icke obetydligt merarbete för domstolarna har påtalats även i andra remissyttranden, bl. a. av *vattenfallsstyrelsen* och *svenska vattenkraftföreningen*.

Elektrifieringsberedningen framhåller, att anläggningsperioden för nyelektrifiering i stort sett torde vara avslutad, då omprövning av regleringsavgifternas storlek kan företagas beträffande företag, vartill tillstånd lämnats genom nu föreliggande domar, varför den föreslagna förkortningen av av-

giftsperioden icke torde medföra några påtagliga nackdelar vid kapitalanskaffningen för nyelektrifiering. Förkortningen kan däremot innebära fördelar för bygden, då det gäller att anpassa avgifterna efter penningvärdet, och kan därigenom få betydelse för landsbygdselektrifieringen i de fall, då stöd för anläggningarnas fortbestånd och förbättring kan ifrågakomma.

Beträffande användningen av regleringsavgifterna framhåller *länsstyrelserna i Västernorrlands och Jämtlands län*, att det icke torde vara erforderligt att i lagen angiva, hur stor del av avgifterna som skall disponeras för bygdens allmänna behov.

Utredningens förslag att den nuvarande exemplifieringen i fråga om de allmänna ortsändamål, vartill regleringsavgifterna må användas, skall ersättas med en allmännare formulering tillstyrkes av *länsstyrelserna i Västernorrlands, Jämtlands och Västerbottens län. Samarbetsdelegationen för de fyra nordligaste länen* förordar friare bestämmelser för användningen av avgifterna så att alla de olägenheter, som drabbar bygden kollektivt och ej kunnat ersättas eller kompenseras i annan ordning, skall kunna ersättas av dessa medel. I samma riktning uttalar sig *svenska samernas riksförbund*.

Lappfogdarna i Norrbottens län anser det värdefullt att möjlighet finnes att med anlåtande av regleringsavgiftsmedel i administrativ ordning kunna skrida till rennäringens och lapparnas undsättning allt eftersom olägenheterna av vattenbyggnadsföretagen framträder.

Samfundet för hembygdsvård uttalar, att det ur natur- och trivselsynpunkt vore önskvärt, om avgiftsmedlen i viss utsträckning kunde disponeras för landskapsvård, bebyggelseplanering m. m., som framtvingas av vattenkraftutbyggnaden men som icke rimligen kan förutses vid domstolsbehandlingen och som ej heller framkommer under den tid för anmälan om anspråk på ersättning för oförutsedd skada, som vattenlagen ger möjlighet föreskriva. *Västernorrlands läns naturskyddsråd* anför att, i den mån gällande bestämmelser lägger hinder i vägen för avgifternas användning till naturvårdande åtgärder, den av utredningen föreslagna allmännare formuleringen, som ansetts böra ersätta den nuvarande exemplifieringen, bör givas sådan avfattning, att avgifterna kan användas till sådana naturvårdande åtgärder som föranledes av företagna regleringar.

Vattenöverdomstolen, vattenrättsdomarna i Österbygdens och Söderbygdens vattendomstolar, kammarkollegiet, vattenfallsstyrelsen och svenska vattenkraftföreningen avstyrker ändring i de nuvarande bestämmelserna beträffande regleringsavgifternas användning för allmänna ändamål. De båda sistnämnda remissinstanserna framhåller därvid, att nu gällande regler har givit möjlighet till lämplig användning för mycket skiftande ändamål. Inom ramen för dessa regler kan i full utsträckning beaktas det i och för sig välgrundade önskemålet att avgiftsmedlen icke fonderas för längre tider utan snarast kommer till användning, framför allt för att överbrygga eventuella svårigheter för bygden vid genomförandet av regleringarna.

Kammarkollegiet uttalar, att om en ändring av bestämmelserna, som kollegiet i och för sig anser opåkallad, likväl anses böra ske, måste kollegiet avstyrka att i ändamålsbestämningen hänvisas till behov att underlätta bygdens anpassning till förhållanden skapade genom regleringen. En dylik hänvisning skulle sannolikt av kraftverksägarna vid framtida omprövning av avgifter åberopas som skäl till en fortgående sänkning av avgifterna. Omprövningsmålen skulle härmed kunna regelmässigt bli betydligt mera tvistiga än de hittills varit.

I anslutning till utredningens uttalanden beträffande användningen av regleringsavgifterna föreslår *styrelsen för norra avdelningen av advokatsamfundet* ändring i vattenlagens ersättningsregler. Avdelningsstyrelsen uttalar härom:

Avgiftsmedlen bör icke tagas i anspråk för sådana åtgärder som finnes nödvändiga för att kompensera en direkt skada å allmänna intressen såsom exempelvis försämrade badmöjligheter, försämrade möjligheter att utföra vatten- och avlopps företag etc. För sådana skador bör compensation i form av åtgärder eller ersättningar kunna utdömas av vederbörande domstol på talan av kommunal myndighet. Avgiftsmedlen skulle då huvudsakligen komma att tagas i anspråk för sådana ändamål, som är ägnade att kompensera indirekta skador såsom exempelvis minskad trivsel för befolkningen i bygden på grund av förfullning av landskapet eller klimatförsämring och som åsyftar bibehållande av försörjningsmöjligheterna i en hårt drabbad bygd samt skapande av nya trivselmoment. Vattendomstolarna bör genom ändring i 9 kap. vattenlagen generellt få ökade möjligheter att såsom villkor för ett företag föreskriva åtgärder och ersättningar även för direkt påtagliga skador å sådana objekt, vilka enligt nuvarande lagstiftning anses sakna rättsligt skydd och för vilka för närvarande ingen saklegitimation finnes. Dessutom bör en uppmjukning av reglerna om rätt till ersättning för oförutsedd skada övervägas.

Den med användningen av regleringsavgifterna sammanhängande frågan om beslutanderätten i ärenden om användningen av inflyttningsavgiftsmedel har berörts i några yttranden.

Vattenrättsdomarna i Österbygdens och Söderbygdens vattendomstolar föreslår, att avgöranden i ärenden angående ansökan att undfå bidrag till kostnad för förebyggande eller minskande av skada eller olägenhet, för vilken ersättning icke blivit av vattendomstolen bestämd, eller gottgörelse därför skall ankomma på vattendomstolen i stället för, såsom för närvarande gäller, på vattenrättsdomaren och två av honom tillkallade vattenrättsnämndemän. Som skäl härför anföres, dels att dessa avgöranden äger stor likhet med annat bestämmande av ersättning för oförutsedd skada, vilket ankommer på vattendomstolen, dels ock att i dessa ärenden tillgång till vattenrättsingenjörernas tekniska sakkunskap ofta är nödvändig eller önskvärd.

Vattenöverdomstolen anser det sålunda framförda förslaget om förstärkning med tekniker värt att övervägas men framhåller samtidigt, att ett genomförande av förslaget nödvändiggör upptagande av frågan om fullföljdsordningen för sådana ärenden. Beträffande de avgiftsärenden som avgöres av Kungl. Maj:t framhåller vattenöverdomstolen, med anledning av ett av

vattenrättsdomaren i Norrbygdens vattendomstol F. Löwing framlagt förslag, att goda skäl talar för att vattenrättsdomaren får tillfälle att yttra sig i dessa avgiftsärenden. Härigenom torde Kungl. Maj:t lättare kunna beräkna storleken av de avgiftsmedel, som är disponibla för bygdens behov. Möjligen kan också vattenrättsdomaren i vissa fall anföra synpunkter av värde för Kungl. Maj:ts bedömning av angelägenhetsgraden av framställda anspråk på avgiftsmedel.

Länsstyrelserna i Västernorrlands, Jämtlands och Västerbottens län samt samarbetsdelegationen för de fyra nordligaste länen ifrågasätter, om icke de som regel lokalbetonade ärendena om bidrag av avgiftsmedel till allmänna orsändamål bör kunna överflyttas från Kungl. Maj:t till länsstyrelserna.

Fjällkommunernas samarbetskommitté och kommunalfullmäktige i Arvidsjaurns kommun förordar, att ett belopp, i allmänhet motsvarande minimiavgiften, skall överlämnas till de berörda kommunerna att av dessa användas för ändamål ägnade att motverka skadorna. Kommunerna torde enligt kommitténs mening bäst känna till, hur näringslivet i kommunen skall kunna hjälpas.

Kommunalfullmäktige i Arjeplog föreslår, att minimiavgiften oavkortad skall tillfalla den kommun, som beröres av regleringen, och att denna skall få fritt använda beloppet till investeringsändamål.

Beträffande tolkningen av bygdebegreppet understrykes i ett flertal yttranden utredningens uttalande, att någon snäv avgränsning icke bör ske av det område, som direkt eller indirekt påverkas av ett regleringsföretag.

Vattenöverdomstolen anser, att bygdebegreppet bör ha samma innebörd i 4 kap. 14 och 15 §§ vattenlagen samt att uttrycket i 15 § (»den bygd som beröres») bättre än uttrycket i 14 § (»den kringliggande bygden») anger vad som avses.

Länsstyrelsen i Västerbottens län anför:

En sjö, för vars reglering avgifter utdömts, är måhända så belägen att i den av regleringen i inskränkt mening berörda bygden icke finnes eller kan väntas uppkomma behov av sådan art att bidrag av regleringsmedlen kan ifrågakomma. Icke desto mindre kan regleringen ha betytt ett starkt ingrepp i en större bygds förhållanden, exempelvis i kommunens näringsliv och befolkningsförhållanden. Inom rimliga gränser bör i dylika fall regleringsavgifterna för ifrågavarande sjöreglering kunna komma till nytta i den berörda bygdens närhet där det är lämpligast att med bidrag av regleringsavgifterna göra en positiv insats i kompenserande syfte.

Länsstyrelsen i Jämtlands län är av den uppfattningen, att bygdebegreppet bör givas en vidsträcktare tolkning, då fråga är om ersättning för inträffad oförutsedd skada än då fråga är om anspråk på medel för tillgodoseende av allmänna orsändamål. I förstnämnda fall synes det rimligt, att alla oförutsedda skador, som förorsakas av ett företag, ersättes oavsett belägenhet i förhållande till regleringsmagasinet. Däremot anser länsstyrelsen, att

avgiftsmedlen i sistnämnda fall åtminstone i första hand bör tillgodose ändamål i trakten kring regleringsbassängen.

Den höjning av avgiftslatituden, som föreslagits av utredningen, tillstyrkes av *vattenrättsdomarna i Norrbygdens vattendomstol E. Sjöberg, T. Mellgard, O. Olsson och C. Ejerdal, lantmäteristyrelsen, länsstyrelserna i Blekinge, Kopparbergs, Gävleborgs, Jämtlands och Västerbottens län, elektrifieringsberedningen, styrelsen för svenska landskommunernas förbund, riksförbundet landsbygdens folk, landsbygdens elnämnd, samfundet för hembygdsvård, norrlandsförbundet, svenska samernas riksförbund, Kronobergs läns elektricitetsförening, drätselkammaren i Gävle, Gävleborgs läns elektriska förening samt lappfogdarna i Norrbottens län.*

Fjällkommunernas samarbetskommitté, kommunalfullmäktige i Arjeplogs, Arvidsjaurs och Jokkmokks kommuner samt Norrbottens elförening och Norrbottens länsavdelning av svenska landskommunernas förbund förordar en kraftigare höjning än utredningen föreslagit. Dessa remissinstanser anser sålunda, att avgiftslatitudens minimigräns bör sättas till fyra kronor och dess maximigräns till tio kronor per turbinhästkraft. Samma maximigräns föreslås av *vattenrättsdomaren i Norrbygdens vattendomstol F. Löwing och länsstyrelsen i Norrbottens län.*

Vattenrättsdomarna i Österbygdens och Söderbygdens vattendomstolar anser å andra sidan att, då gällande bestämmelser om avgifternas storlek meddelats så sent som år 1955 och dessa bestämmelser ännu knappast börjat påverka de inflytande beloppen, en ny höjning av avgifterna ej kan anses motiverad. *Smålands och Blekinge handelskammare* ifrågasätter, om behovet av nu föreslagen höjning kan vara motiverad, och *handelskammaren i Gävle* anser de beräkningar, som ligger till grund för den av utredningen föreslagna höjningen, behöva omprövas. *Länsstyrelsen i Kalmar län* anför, att den föreslagna höjningen i praktiken skulle få karaktär av subvention till Norrland, samt att industrialiseringen och folkökningen där fortgår i relativt rask takt, medan exempelvis Kalmar län visar minskad folkmängd och tecken på stagnerande industrialisering, varför det ur nämnda läns synpunkt ter sig angeläget, att den allmänna kraftpolitiken icke blir sådan, att den onödigtvis belastar södra Sverige.

Vattenrättsdomaren i Västerbygdens vattendomstol och länsstyrelsen i Kronobergs län anser den föreslagna minimiavgiften väl hög. *Lantbruksstyrelsen, kommerskollegium och länsstyrelsen i Norrbottens län* ifrågasätter, om icke vattendomstolarna bör givas möjlighet att undantagsvis fastställa en lägre avgift än den föreslagna. *Länsstyrelsen i Värmlands län* förordar att minimibeloppet sättes till två kronor.

Vattenöverdomstolen framhåller, att vissa regleringar, såväl åtskilliga korttidsregleringar som många mindre omfattande årsregleringar särskilt i mellersta och södra delarna av landet, icke medför några mera märkbara skadeverkningar. Beträffande sådana regleringar blir behovet av avgiftsmedel ringa och regleringsavgifterna bör i sådana fall bestämmas till låga

belopp, betydligt lägre än det av utredningen föreslagna minimibeloppet. Minimiavgiften synes därför böra bestämmas till förslagsvis femtio öre eller högst en krona per turbinhästkraft. Vattenöverdomstolen understryker emellertid i detta sammanhang, att avgiftslatitudens övre del bör komma till användning så snart skadeverkningarna blir av något större betydelse och att latitudens lägsta del bör förbehållas företag med inga eller små skadeverkningar.

En minimiavgift av femtio öre föreslås av *vattenrättsdomarna i Mellanbygdens vattendomstol, kammarkollegiet och länsstyrelsen i Västernorrlands län.*

Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare förordar, att avgiftslatitudens undre gräns icke ändras eller att den på grund av penningvärdets försämring höjes till femtio öre.

Vattenfallsstyrelsen anser, att avgiftslatitudens undre gräns bör ligga på en mycket lägre nivå än den utredningen föreslagit. Därom anför styrelsen bl. a. följande.

En avgift, icke understigande tre kronor, kan visserligen vara rimlig i fråga om de stora årsregleringsföretagen i Norrland. Bestämmelserna om regleringsavgift måste emellertid gälla lika för alla företag i hela landet — vilket utredningen synbarligen förbisett — och för det stora flertalet fall i mellersta och södra Sverige och även många mindre företag i Norrland måste den föreslagna minimiavgiften vara alltför hög, i vissa fall oskälig. — — — I fråga om korttidsregleringsföretagen är det lika uppenbart att en minimiavgift om tre kronor i många fall skulle vara oskäligt hög. I vissa fall kan korttidsreglering utövas praktiskt taget utan skadeverkningar, nämligen då kraftverket är så beläget och utformat, att driftvattnet tas in direkt från en sjö och utsläppes direkt i en annan; i sådana fall medför korttidsregleringen blott att man får en mindre variation i sjöarnas vattenstånd. I andra fall hindras vattenföringsvariationerna att fortplanta sig nedför vattendraget genom s. k. återreglering nedanför kraftverket. I detta sammanhang kan framhållas, att framdeles såsom ett komplement till atomkraften korttidsreglering i pumpkraftverk kan bli aktuell; härvid kommer man naturligen att sträva efter att förlägga pumpkraftverken mellan magasin av förenämnt slag. Ytterligare må framhållas att verkningarna av vissa korttidsregleringar ibland i högre grad mildras vid fortlöpande utbyggnad av en älv; tillkomsten av nya kraftverk minskar vattenstandsvariationerna och gör variationerna i vattenhastigheten mindre kännbara. När ett vattendrag är fullständigt avtrappat, medför korttidsregleringen i allmänhet olägenheter av större betydelse endast på sträckan mellan det nedersta kraftverket och havet. För korttidsregleringarna skulle man alltså vid fortlöpande utbyggnad kunna få efter hand ökade avgifter samtidigt med minskade olägenheter. Om i det första stadiet av älvens utbyggnad en avgift av tre kronor kan vara rimlig, blir en sådan avgift uppenbart för hög i de senare stadierna.

Enligt *svenska vattenkraftföreningen* föreligger icke skäl att höja minimiavgiften mer än som motsvarar försämringen av penningvärdet från tidpunkten för den nuvarande minimigränsens fastställande.

Sveriges industriförbund föreslår, att den nuvarande minimiavgiften i avgiftsskalan bibehålles.

I fråga om utredningens förslag, att av regleringsavgiften tre kronor,

d. v. s. den föreslagna minimiavgiften, skulle anses som en kompensation åt bygden för vattenkraftens exploatering och ytterligare belopp avses för skadereglering, uttalar *kammarkollegiet*, att en sådan bestämmelse kan medföra en nedpressning av nivån för avgifter vid kraftigare sjöregleringar i Norrland och alltså få en effekt motsatt den avsedda. Kollegiet har för sin del icke funnit att bestämmandet av regleringsavgift försvåras genom frånvaron av principiell uppdelning av avgiftsbeloppet mellan de två huvudgrupperna av förbrukningsändamål.

Utredningens förslag beträffande de omständigheter som skall beaktas vid avgiftsbeloppens bestämmande tillstyrkes eller lämnas utan erinran i flertalet remissyttranden.

Kammarkollegiet framhåller, att den praktiska betydelsen av den föreslagna lagändringen icke torde bli särskilt stor, men anser att, då vissa skäl finnes för förslaget, detta likväl bör prövas i samband med införande av avgifter för korttidsreglering.

Vattenfallsstyrelsen och *svenska vattenkraftföreningen* har intet att invända mot utredningens förslag i denna del, dock, såvitt avser föreskriften om hänsyn till företagets ekonomiska betydelse för varje särskilt strömfall, endast under viss förutsättning. Härom uttalar dessa remissorgan:

Sistnämnda föreskrift utgör grunden för rådande domstolspraxis att bestämma en lägre avgift för de outbyggda strömfallen än för de bebyggda; ett borttagande av sagda föreskrift skulle därför få till följd att avgifter skulle komma att utdömas med samma belopp för bebyggda och outbyggda strömfall. Att så skulle ske synes emellertid knappast ha varit vare sig lagstiftarens eller utredningens mening. Den av utredningen ifrågasatta ändringen, att avgifter i fortsättningen skall utgå endast för bebyggda strömfall, måste därför vara en förutsättning för att den nu ifrågavarande lagbestämmelsen skall kunna borttagas.

Vattenrättsdomaren i Norrbygdens vattendomstol F. Löwing avstyrker utredningens ifrågavarande förslag och anför:

Vid bestämmande av regleringsavgifterna bör man ta hänsyn till — förutom den större eller mindre förändring av vattenstånds- och avrinningsförhållandena, som förorsakas genom företaget, och den olägenhet eller fördel, vilken härigenom uppkommer för bygden — även företagets ekonomiska betydelse för varje särskilt strömfall. Detta ter sig naturligt redan därav, att avgiften skall bestämmas för varje strömfall för sig. Den nuvarande föreskriften att man tillika beaktar den större eller mindre kostnad, som är förenad med företaget, har sin grund däri att bygden genom bestämmelserna om regleringsavgift blir delaktiga i företagets vinst. Enär andelen i vinsten skäligen bör vara beroende av vinstens storlek, synes skäl ej föreligga att frångå de nuvarande bedömningsgrunderna vid bestämmande av avgifterna.

I detta sammanhang väcker *vattenrättsdomarna i Mellanbygdens vattendomstol* fråga om förenklade beräkningsmetoder för regleringsavgifterna, varvid de anför:

Den gällande lydelsen av 4 kap. 14 § vattenlagen nödvändiggör mycket omfattande beräkningar såväl av parterna — närmast sökandena och kammarkollegiet — som av vattendomstolarna. En betydande förenkling synes kunna vinnas genom att avgiften, på sätt tidigare föreslagits av vattenrättsdomaren i Västerbygdens vattendomstol,¹ beräknas direkt på den i penningar uttryckta båtnaden av ett regleringsföretag. Om avgiften får bestämmas inom vissa i procent av bruttonyttan angivna gränser, erhålles därjämte den fördelen att lagändring icke blir nödvändig endast av det skälet att prisnivån undergår förändringar. Motsvarande ändring av beräkningsmetoden synes lämpligen böra vidtagas i fråga om den jämlikt 11 kap. 95 § vattenlagen utgående domstolsavgiften.

Med anledning av detta förslag uttalar *vattenöverdomstolen* följande.

Vattenöverdomstolen anser i likhet med vattenrättsdomarna i Mellanbygdens vattendomstol att det vore önskvärt om beräkningsmetoderna för bestämmande av regleringsavgifter kunde förenklas. Frågan synes dock vara så komplicerad, att en övergång till en ny beräkningsmetod icke bör beslutas, förrän frågan blivit allsidigt utredd. Vattenöverdomstolen anser sig icke för närvarande beredd att föreslå någon ändring i gällande beräkningsmetoder utan inskränker sig till att förorda utredning av frågan. Om en sådan kommer till stånd inom en nära framtid, är det måhända mindre lämpligt att nu forcera fram ändringar i gällande bestämmelser om avgiftslatituden m. m.

Vattenrättsdomarna i Norrbygdens vattendomstol E. Sjöberg, O. Olsson och C. Ejerdal föreslår, att regleringsavgifterna skall göras *indexbundna*. I samma riktning uttalar sig *Norrlands naturvårn*, som därvid anför, att vattenkraftsintressenterna är för år tillgodogör sig i realvärde vad en reglering ger dem, varför det måste vara riktigt att betalningen får följa med stegringen av realvärdet. När penningvärdet faller, blir det allt svårare att få avgifterna att räcka till önskade åtgärder. Det kan enligt naturvårnets uppfattning emellertid visa sig lämpligt att förenkla saken genom att låta avgifterna icke följa med varje ändring i index utan i stället låta dem ändras blott vid större ändringar i penningvärdet.

Kammarkollegiet uttalar i denna fråga, att det kunde synas önskvärt att undersöka, om det icke vore möjligt att genom ändring av beräkningsmetoderna för avgifterna få fram avgifter, som icke påverkades av växlingar i penningvärdet. De svårigheter som brukar framträda vid försök att med enkla medel nå värdebeständighet för prestationer, vilka skall fixeras för en längre tid, torde enligt kollegiets mening dock göra sig gällande även i fråga om regleringsavgifter.

¹ I yttrande med anledning av en promemoria, som låg till grund för 1944 års lagändring beträffande regleringsavgifterna, förordade vattenrättsdomaren i Västerbygdens vattendomstol, att regleringsavgifterna alltid borde beräknas med direkt ledning av den värdeökning, uttryckt i penningar, som en anläggning erhöll genom reglering. Avgiften borde i så fall utgå med visst belopp för 1 000 kronor av värdeökningen. — Föredragande departementschefen förklarade sig icke beredd förorda en så betydelsefull ändring av grunderna för bestämmande av regleringsavgift. Se prop. 1944:169 s. 55 och 70.

Ett flertal remissinstanser tillstyrker, att ägare av outbyggda strömfall skall fritagas från skyldighet att utgiva regleringsavgift.

Kammarkollegiet anför, att strömfall, till vilkas utbyggande tillstånd givits, i detta hänseende bör jämföras med utbyggda strömfall.

Vattenöverdomstolen uttalar följande.

Även om en reglering sker till förmån för såväl utbyggda som outbyggda strömfall, är det dock tills vidare endast de utbyggda fallen som har nytta av regleringen. På grund härav synes det riktigast att i regleringsmålet regleringsavgifter endast bestämmas för sådana strömfall och ej — som hittills brukat ske — jämväl för outbyggda fall. *Vattenöverdomstolen* anser sig därför på de av utredningen anförda skälen böra tillstyrka sådan ändring av gällande bestämmelser, att avgiftsskyldighet endast ålägges för utbyggda strömfall. I samband med denna fråga synes böra upptagas frågan om åläggande att utgiva regleringsavgift då tillstånd lämnas till utbyggnad av strömfall, till vars förmån reglering tidigare skett. I sådant fall synes regleringsavgiften böra bestämmas endast till utgången av gällande avgiftsperiod för regleringsföretaget. Dessutom bör övervägas om vid meddelande av ett sådant avgiftsbeslut möjlighet bör finnas att nedåt jämka de avgifter, som bestämdes för förut utbyggda strömfall.

Utredningens förslag i förevarande hänseende avstyrkes av *vattenrättsdomaren i Norrbygdens vattendomstol F. Löwing*, *länsstyrelserna i Väster-norrlands och Jämtlands län* samt *styrelsen för norra avdelningen av advokatsamfundet*.

Avdelningsstyrelsen förklarar, att outbyggda men utbyggnadsvärda strömfall tillföres värdeökning genom regleringsföretaget.

Vattenrättsdomaren Löwing uttalar, att han, ehuru den nuvarande ordningen knappast har något större försteg framför den av utredningen föreslagna, ej anser det lämpligt att på denna punkt nu genomföra en lagändring. Frågan har nämligen enligt samme vattenrättsdomare övervägande formell betydelse, enär det förmodligen i praktiken blir så, att den totala regleringsavgiften för sökandens samtliga strömfall torde bli tämligen oförändrad vilken metod man än använder.

Utredningens förslag i fråga om förskottsinsbetalning av viss del av den för en avgiftsperiod bestämda årliga avgiften tillstyrkes eller lämnas utan erinran i flertalet yttranden.

Vattenfallsstyrelsen och *svenska vattenkraftföreningen* anser förslaget välgrundat och framhåller, att ett liknande förfarande vid några tillfällen tillämpats i praxis och visat sig ändamålsenligt. Enligt förslaget förutsättes, att parterna skall vara ense om förskottsinsbetalningen för att sådan skall kunna föreskrivas av domstolen. Uttrycket parterna förefaller dock enligt de nämnda remissinstansernas uppfattning alltför svävande såvitt avser regleringssökande motstående intressen. Lämpligen bör det överlämnas till länsstyrelsen i det län, inom vilket företaget huvudsakligen skall verkställas, att i dylika frågor företräda dessa intressen.

Kammarkollegiet framhåller, att förslaget har ett visst sakligt fog, men påpekar, att det inrymmer flera oklarheter. Kollegiet anför:

Sålunda bör slås fast, att engångsbeloppet skall utgöra summan av vissa års regleringsavgifter utan diskontering till värdet vid periodens början. Vidare må anmärkas att regleringsavgifterna väl bestämmas efter yrkande av kollegiets advokatfiskalsämbete men att samtidigt föreligger en officialprövning från domstolens sida. Det synes kollegiet ovisst vad utredningen åsyftar med »parterna». Å den sökande motsatta sidan kommer här i betraktande såväl advokatfiskalsämbetet som kommunen, möjligen också länsstyrelsen. Slutligen må anmärkas att förslaget, därest det skall genomföras, måste utformas med beaktande att Kungl. Maj:ts befogenhet att disponera över avgiftsmedlen icke göres illusorisk. Kollegiet föreställer sig att anordningen icke bör komma i fråga i andra fall än då ett fixerat utgiftsändamål föreligger. Under förutsättning att nu gjorda påpekanden iakttages kan kollegiet tillstyrka förslaget.

Länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län ifrågasätter, att föreläggande av förevarande slag icke skall göras beroende av enighet mellan parterna. *Vattenrättsdomaren i Norrbygdens vattendomstol F. Löwing* uttalar sig i samma riktning, varvid han tillägger, att sådant förordnande bör kunna givas under förutsättning att det finnes lämpligt och icke länder till nämnvärt förfång för företagen.

Föreskrifter om bestämmande av gemensam avgift för äldre och nyare regleringsföretag i samma vattenområde har ifrågasatts av *kammarkollegiet*. Kollegiet anför i detta hänseende följande.

Saken må klargöras med ett exempel. Tillstånd meddelas till reglering av sjö mellan höjderna — 2 m och + 2 m i visst höjdsystem. Med hänsyn till de naturliga vattenståndsvariationerna och regleringens förhållandevis små olägenheter för bygden bestämmas regleringsavgiften för utbyggda fall till ett så lågt belopp som två kronor 50 öre. Efter några år medgives reglering till höjden + 4 meter. Denna »andra» reglering orsakar stora olägenheter och regleringsavgiften för densamma bestämmas till det dubbla beloppet, fem kronor. Enligt kollegiets mening bör vid detta senare tillfälle det äldre beslutet om avgift kunna undanröjas och en enda avgift bestämmas för kraftvinsten genom reglering mellan — 2 m och + 4 m. Avgiften skulle därvid bestämmas med hänsyn tagen till de sammanlagda verkningarna av utnyttjandet av de båda regleringstillstånden. Härmed skulle kunna vinnas en lämpligare avvägning av avgiften. Vidare skulle uppnås att man vid disponerandet av avgiftsmedel till täckande av skador skulle, åtminstone som regel, sakna anledning att pröva om skadan orsakats av den mindre omfattande regleringen eller av reglering mellan + 2 m och + 4 m. Erfarenheterna från exempelvis Suorvasjöarnas första, andra och tredje regleringar har visat att det är svårt, stundom ogörligt, att hänföra skada till viss av regleringarna.

Frågan om tillämpligheten av nya avgiftsbestämmelser på äldre företag har upptagits till behandling i några remissyttranden.

Vattenöverdomstolen uttalar sålunda bl. a. följande.

Att någon höjning av regleringsavgifter under löpande tidsperiod ej bör komma i fråga har framhållits vid de överväganden som föregått tidigare beslut om höjning av regleringsavgifterna. Någon anledning att frånga denna princip vid den nu ifrågasatta ändringen av avgiftsbestämmelserna synes

icke föreligga. Tidigare ändringar av avgiftsbestämmelserna har i fråga om avgifternas storlek i huvudsak varit föranledda av försämring av penningvärdet och alltså icke inneburit någon reell förhöjning av avgifterna. Den nu föreslagna ändringen innebär icke blott reell höjning av avgifterna, särskilt av minimiavgiften, utan även avgiftsbeläggning av tidigare icke avgiftspliktiga regleringar. En tillämpning av ifrågasatta nya bestämmelser på gamla företag vid utgången av gällande avgiftsperiod eller på förut icke avgiftsbelagda regleringar kan innebära att företagaren blir skyldig att utgiva en avgift, som han vid företagets utförande icke hade anledning att räkna med. Lagändringen får i sådant fall i realiteten retroaktiv verkan. Även om detta innebär ett visst avsteg från vedertagna principer, torde det i förevarande fall — med hänsyn bl. a. till företagets beskaffenhet och de sociala skäl som uppbär avgiftsbestämmelserna — icke möta alltför stora betänkligheter att beträffande redan avgiftsbelagda företag göra de föreslagna bestämmelserna tillämpliga vid utgången av gällande avgiftsperiod. Däremot synes det både ur principiell och praktisk synpunkt mera betänkligt att tillämpa dessa bestämmelser i fråga om korttidsregleringar, som tillkommit före ändringarnas genomförande och för vilka regleringsavgift alltså icke blivit bestämd. Beträffande sådana regleringar saknas för övrigt möjligheten att anknyta ändringarna till utgången av någon nu löpande tidsperiod.

Vattenfallsstyrelsen och svenska vattenkraftföreningen anför:

Bestämmelser om regleringsavgift för korttidsreglering kan icke bli tillämpliga på reglering, vartill tillstånd enligt vattenlagen meddelats före bestämmelsernas ikraftträdande. En eventuell bestämmelse om en minimiavgift av tre kronor per turbinhästkraft, bör icke gälla för regleringar, tillstadda före bestämmelsens ikraftträdande. För dylika regleringar bör endast kunna föreskrivas den ändring av avgiftens storlek, som finnes påkallad med hänsyn till penningvärdets fall; en sådan bestämmelse finnes i fråga om fiskeavgift i 2 kap. 10 § 2 mom. vattenlagen. Övriga ändringar bör icke tillämpas på regleringsföretag, vartill tillstånd meddelats före ikraftträdandet, förrän de för dessa företag löpande 20-årsperioderna utgått.

Vattenrättsdomaren i Norrbygdens vattendomstol F. Löwing samt *länsstyrelserna i Jämtlands och Västerbottens län* uttalar sig för att en lagändring, varigenom avgiftsperioden förkortas, skall tillämpas omedelbart även i fråga om regleringsföretag, som redan fått sin avgiftsskyldighet bestämd.

Kammarkollegiet anser däremot i likhet med utredningen, att nya bestämmelser om avgiftsperiodens förkortning icke bör givas retroaktiv verkan. Kollegiet förklarar sig vidare förutsätta, att icke heller nya regler om slopande av regleringsavgift för outbyggda strömfall skall verka retroaktivt utan i fråga om redan bestämda avgifter tillämpas först då dessa närmast omprövas.

Departementschefen

Bland de frågor som aktualiserats till följd av den pågående omfattande utbyggnaden av vårt lands vattenkraft intar spörsmålet om skydd för och compensation åt bygden vid kraftutbyggnader och sjöregleringar en framträdande plats. Riksdagen gjorde år 1947 en framställning i detta ämne (se

andra lagutskottets utlåtande nr 37), och frågorna härom har sedermera i skilda sammanhang varit föremål för utredning. Vissa spörsmål har sålunda upptagits av 1945 års vattenlagssakkunniga; deras utredningsarbete har bl. a. lett till att för några år sedan genomförts lagändringar med syfte att förbättra skyddet för fisket mot skadeverkningar av vattenkraftbyggnader och sjöregleringar. Hithörande problem har även behandlats av den år 1955 tillsatta norrländska vattenkraftutredningen, som i sitt betänkande framlagt ett flertal förslag i syfte att bereda de bygder som beröres av vattenkraftexploateringen en mera gynnad ställning än för närvarande.

Ett av de spörsmål som upptagits av norrländska vattenkraftutredningen avser regleringsavgifterna, d. v. s. de särskilda avgifter till bygden som enligt vattenlagen utgår för större vattenregleringsföretag. Behovet av en reformering av grunderna för regleringsavgifterna underströks starkt av riksdagen i en särskild framställning år 1953. En höjning av avgifterna vidtogs genom lagändring år 1955, men den begränsades, i avbidan på en närmare utredning, till en justering med hänsyn främst till den penningvärdesförändring som inträtt. Norrländska vattenkraftutredningen har nu verkställt en mera allsidig översyn av grunderna för regleringsavgifterna och som resultat härav förordat ändringar på flera punkter. Enligt det av utredningen framlagda förslaget skall regleringsavgift utgå även vid s. k. korttidsreglering, som enligt gällande rätt icke föranleder avgiftsskyldighet. Å andra sidan ifrågasätter utredningen huruvida icke avgiftsskyldigheten bör inskränkas till att avse blott utbyggda strömfäll. Beträffande latituden för regleringsavgifterna, vilken efter 1955 års lagändring sträcker sig från lägst tjugu öre till högst sex kronor för varje genom regleringen vunnen turbinhästkraft, har utredningen föreslagit en höjning av såväl den nedre som den övre gränsen. Enligt utredningens förslag skall avgiften bestämmas till lägst tre och högst åtta kronor per turbinhästkraft. Utredningen har därjämte föreslagit ändringar i lagtexten beträffande de omständigheter, som skall beaktas vid avgifternas bestämmande inom latituden. Vattendomstolens avgörande i fråga om avgifterna, som nu gäller för en tidrymd av tjugu år, har föreslagits framdeles skola gälla för en period av endast tio år. Vad beträffar användningen av regleringsavgifterna har utredningen icke föreslagit någon ändring av vad för närvarande gäller om fördelning mellan de båda grupper av ändamål — allmänna ortsändamål samt gottgörelse för skada som icke blivit i regleringsmålet bestämd — för vilka avgiftsmedlen må användas. Däremot har föreslagits, att den nuvarande exemplifieringen i fråga om de allmänna ortsändamålen skall utgå eller eventuellt ersättas av en allmännare formulering, som ger vid handen, att det primära är att underlätta bygdens anpassning till de genom regleringen ändrade förhållandena och att ändamål av bestående värde för bygden och befolkningen därvid skall betjänas. Med bygden bör då enligt utredningen i första hand förstås det område, som direkt eller indirekt påverkas av ett företag, men någon snäv avgränsning av området bör icke ske. Slutligen har utredningen föreslagit regler som möjliggör förskottsinsbetalning på en gång av intill hälften av de för en avgiftsperiod bestämda årliga avgifterna.

Det förslag till revision av avgiftsreglerna som utredningen sålunda framlagt har i det väsentliga vunnit anslutning vid remissbehandlingen. Jag anser också för egen del att huvudpunkterna i förslaget bör, med en del jämkningar, genomföras såsom ett led i strävandena att bättre än för närvarande sker kompensera de bygder som utsättes för långtgående ingrepp i samband med åtgärderna för vattenkraftens utnyttjande.

Enligt de gällande bestämmelserna utgår regleringsavgift för ökning i uttagbar vattenkraft samt för sådan ändring av vattenföringen under året som medför att förut uttagbar vattenkraft kan utnyttjas på fördelaktigare sätt. Däremot är korttidsreglering, d. v. s. reglering för anpassning av en given vattentillgång efter kraftbehovets växlingar under veckan eller dygnet, icke för närvarande avgiftsbelagd. Sådana regleringar kan emellertid medföra betydande skador och olägenheter för den berörda bygden. Det synes därför mindre tillfredsställande att de skall vara undantagna från avgift. Jag tillstyrker således, att korttidsregleringar avgiftsbelägges. Avgiften bör utgå vid alla typer av korttidsreglering.

I några yttranden har i detta sammanhang förordats, att mot regleringsavgift svarande avgift skall införas för vissa andra vattenkraftutbyggnader än regleringsföretag, bl. a. för större kraftverk. Dessa yrkanden anser jag mig emellertid ej kunna upptaga. Det må framhållas att, eftersom korttidsreglering ofta brukar genomföras vid större kraftverksdammar, syftet med en avgiftsbeläggning av kraftverksbyggnader i viss mån tillgodoses, om skyldighet att gälda avgift för korttidsregleringar genomföres.

Vattenregleringsavgift skall gäldas av ägarna till de olika strömfall för vilka regleringen är till båtnad. Lagen tar härvid ej hänsyn till om strömfallet är bebyggt eller ej och avgift utgår således enligt gällande rätt även för outbyggda strömfall. För de outbyggda fallen brukar i praxis avgift vanligen bestämmas till lägre belopp än för de utbyggda fallen. Utredningen har nu ifrågasatt, om ägaren av ett outbyggt strömfall överhuvud taget bör på detta sätt belastas med en löpande utgift för en reglering som han ej utnyttjar. Det är emellertid att märka att avgiftsskyldighet föreligger blott för sådant outbyggt strömfall, vars ägare själv sökt regleringen eller som jämlikt 3 kap. 5 § vattenlagen är likställd med sökande. Då strömfallsägaren såsom sökande medverkar till att regleringen kommer till stånd, synes det rimligt att han, ehuru han ännu icke kan tillgodogöra sig den genom regleringen vunna båtnaden, ålägges att utge vederlag till de intressen som lider intrång genom regleringen. Med hänsyn härtill anser jag ej någon ändring i gällande rätt påkallad på denna punkt. I enlighet med hittillsvarande praxis bör dock det förhållandet att strömfallet är outbyggt beaktas vid bestämmandet av avgiftens storlek. Till denna fråga återkommer jag i det följande.

Vad härefter angår frågan om grunderna för beräkning av avgiftens storlek anser jag att avgiften såsom hittills bör beräknas

till visst belopp för varje turbinhästkraft, varmed genom regleringen den uttagbara vattenkraften i strömfallet i medeltal blivit ökad. För sådan reglering som möjliggör fördelaktigare utnyttjande av förut uttagbar vattenkraft bör, likaledes i enlighet med hittills tillämpad ordning, avgiften beräknas på grundval av den genom regleringen vunna förhöjningen av vattenkraftens värde.

Det sagda innebär, att jag ej kan biträda det av vattenrättsdomarna i Mellanbygdens vattendomstol framförda förslaget, att avgiften skall bestämmas inom vissa i procent av regleringens bruttonyttä angivna gränser. Det samma gäller det från några håll framförda förslaget om indexreglerade avgifter.

Utredningen har föreslagit en höjning av latitudens nedre gräns från tjugu öre till tre kronor och av dess övre gräns från sex till åtta kronor per turbinhästkraft. Såsom motiv härför anför utredningen att de summor, som regleringsavgifterna inbringar, i dagens läge uppenbarligen icke är tillräckliga för de syften som de är avsedda att främja, vilket har sin grund i att regleringsföretagen nu är mera omfattande och därför ofta även mera ingripande än tidigare samt att de ändamål som avgifterna skall tillgodose själva blivit alltmera kostnadskrävande. Förslaget har föranlett delade meningar i yttrandena. Sålunda har å ena sidan uttalats, att gränserna borde höjas ännu mer än utredningen föreslagit. Å andra sidan har i flera yttranden betonats, att den av utredningen föreslagna minimiavgiften vore alltför hög i beaktande bl. a. av att åtskilliga korttidsregleringar och många mindre omfattande årsregleringar icke medför några mera betydande skadeverkningar.

Vid bedömandet av denna fråga måste hänsyn tagas till den belastning på kraftproduktionen som regleringsavgifterna utgör och återverkningarna av denna belastning på kraftpriserna. Utredningen har gjort vissa beräkningar angående storleken av inflytande avgiftsmedel dels under förutsättning att gällande rätt bibehålles och dels under förutsättning att den av utredningen föreslagna höjningen av latituden vidtages. Beräkningarna visar att för regleringarna i Ljusnan och älvarna norr därom kan vid tiden omkring år 1965 antagas komma att inflyta sammanlagt ca 4 miljoner kronor årligen, därest nuvarande regler bibehålles; härvid har förutsatts att avgifterna fastställles till i genomsnitt tre kronor per turbinhästkraft. Om utredningens förslag genomföres och det antages att detta skulle leda till en genomsnittsavgift av fem kronor per turbinhästkraft, skulle beloppet uppgå till omkring 7 miljoner kronor och, om avgiftsskyldighet införes jämväl för korttidsreglering, till omkring 10,5 miljoner kronor. Med hänsyn till den stora omfattning som vattenkraftexploateringen fått och de mycket kraftiga ingrepp som vattenregleringarna ofta innebär för de kringliggande bygderna synes en ökning av avgiftsmedlen av denna storleksordning rimlig, och den är i jämförelse med de övriga kostnader som belastar kraftproduktionen icke av sådan omfattning att den kan beräknas komma att i oskälighetsgrad höja kraftpriserna. Den av utredningen föreslagna latituden synes mig där-

för i huvudsak vara väl avvägd. I vissa fall, särskilt då en reglering förorsakar skador eller olägenheter av mindre allvarlig natur eller då fråga är om avgift för outbyggda strömfall, kan emellertid ett avgiftsminimum av tre kronor per turbinhästkraft framstå såsom alltför högt. I sådana situationer bör möjlighet finnas att fastställa lägre avgiftsbelopp än som skulle kunna ifrågakomma med nämnda minimigräns. För dessa fall torde latitudens nedre gräns lämpligen kunna sättas vid femtio öre. Jag vill alltså förorda, att i lagen stadgas ett avgiftsmaximum av åtta kronor per turbinhästkraft samt ett avgiftsminimum av tre kronor med möjlighet för domstolen att, då särskilda skäl föranleder därtill, bestämma avgiften till lägre belopp, dock minst femtio öre.

Vad beträffar frågan om de omständigheter som skall beaktas vid avgiftsbeloppets fastställande skall enligt gällande rätt hänsyn tagas ej blott till den förändring av vattenstands- och avrinningsförhållanden som orsakas genom företaget och den olägenhet eller fördel vilken härigenom uppkommer för den kringliggande bygden. Även den kostnad som är förenad med företaget samt företagets ekonomiska betydelse för varje särskilt strömfall skall beaktas. Utredningen har riktat viss kritik mot lagstiftningens utformning i detta avseende och ansett att avgifterna bör bestämmas inom latituden oberoende av kostnaderna för och båtnaden av företaget. Enligt utredningens mening kan eljest uppkomma orättvisor och ojämnheter i tillämpningen. Det synes dock tveksamt om det finns anledning att ändra lagen på denna punkt. Redan nu torde i praxis huvudvikten läggas vid företagets verkningar för den kringliggande bygden. Domstolen bör emellertid ha möjlighet att vid fastställandet av avgiftens storlek även beakta kostnaderna för företaget och regleringens ekonomiska betydelse för de olika strömfällen. Det må i detta sammanhang erinras om vad förut anförts beträffande regleringsavgift för outbyggt strömfall. Jag anser mig därför icke böra förorda, att utredningens förslag i denna del genomföres.

Utredningens förslag om förkortning av giltighetstiden för avgiftsbeslut från tjugو till tio år har genomgående tillstyrkts eller lämnats utan erinran vid remissbehandlingen. Ehuru tätare omprövningar av avgiftsbeloppen medför visst merarbete för vattendomstolarna, vill även jag tillstyrka förslaget i denna del.

I detta sammanhang torde få beröras ett av kammarkollegiet i dess yttrande framställt förslag om införande av bestämmelser om gemensam avgift för olika regleringsföretag inom samma vattenområde, vartill tillstånd lämnats vid skilda tidpunkter. Enligt förslaget skulle sådan avgift fastställas med hänsyn tagen till de sammanlagda verkningarna av de olika regleringarna, varigenom enligt kollegiets mening bl. a. skulle vinnas en lämpligare avvägning av avgiften. Vissa beaktansvärda skäl talar för detta förslag, men det kan å andra sidan vara olägligt att man vid successiv utbyggnad av en reglering nödgas vid upprepade tillfällen undanröja äldre avgiftsbeslut för

fastställande av gemensam avgift. Jag kan därför icke biträda kammarkollegiets förslag. Härvid har jag även beaktat, att vattendomstolen får anses ha befogenhet att utan särskilt stadgande så bestämma avgiftsperioden för en reglering, som innebär utökning av ett äldre, avgiftsbelagt företag, att avgiftsperioderna för de båda företagen sammanfaller (jfr prop. 1954: 23 s. 58). Avgiftsbeslutet beträffande den nya regleringen bör sålunda ej omfatta längre tid än den, som gäller för det äldre avgiftsbeslutet.

Vad beträffar frågan om regleringsavgifternas användning finner jag i likhet med utredningen icke erforderligt att i lagen upptaga bestämmelser om viss fördelning av influtna avgiftsmedel mellan de båda grupper av ändamål — allmänna ortsändamål och skadeersättningar — vartill avgifterna må användas. I fråga om de allmänna ortsändamålen innehåller lagtexten i sin gällande lydelse vissa exempel, nämligen jordbrukets främjande, särskilt genom jords torrläggning, samt beredande av tillgång till elektrisk kraft för samfärdsel, jordbruk, hantverk eller småindustri eller eljest för befolkningens behov. Av lydelsen framgår klart, att uppräkningsen ej är avsedd att vara uttömmande. Jämväl andra allmänna ändamål kan tillgodoses, exempelvis naturskyddet. Av en vid utredningens betänkande fogad redogörelse framgår också, att avgifterna kommit till användning för mångskiftande ändamål. Något behov av att ändra lagreglerna på denna punkt torde därför icke föreligga.

Norra avdelningen av Sveriges advokatsamfund har i detta sammanhang ifrågasatt ändringar i vattenlagens ersättningsbestämmelser i syfte att vissa ändamål som för närvarande blott kan tillgodoses genom regleringsavgifter skall kunna direkt kompenseras genom ersättning. Detta förslag är jag dock icke beredd att upptaga i detta sammanhang.

B e s l u t a n d e r ä t t e n i ärenden om bidrag av avgiftsmedel till allmänna ortsändamål torde såsom hittills böra ankomma på Kungl. Maj:t. Under remissbehandlingen har framförts förslag att vattenrättsdomaren skall höras i sådana ärenden. Detta sker redan nu regelmässigt i praxis, och särskild föreskrift härom torde ej vara erforderlig.

Ansökan att utfå bidrag av avgiftsmedel såsom gottgörelse för skada, för vilken vattendomstolen icke bestämt ersättning, skall enligt gällande regler prövas av vattenrättsdomaren och två av honom tillkallade vattenrättsnämndemän. Ett par vattenrättsdomare har vid remissbehandlingen framhållit, att tillgång till vattenrättsingenjörernas tekniska sakkunskap ofta är nödvändig eller önskvärd i dessa ärenden, som äger stor likhet med vattenmål, vari fråga är om ersättning för annan oförutsedd skada. Denna synpunkt finner jag beaktansvärd. Det synes ändamålsenligt att, förutom vattenrättsdomaren och de båda vattenrättsnämndemännen, en eller två vattenrättsingenjörer deltaga i avgörandet av dessa ärenden. En sådan reform torde icke påkalla ändring i fullföljdsreglerna. Mot beslutet i dessa ärenden bör sålunda, liksom nu gäller, talan få föras hos Kungl. Maj:t genom besvär i administrativ ordning.

Med frågan om avgiftsmedlens användning sammanhänger spørsmålet om tolkningen av bygdebegreppet. I likhet med utredningen anser jag ej möjligt att i lagtexten närmare definiera detta begrepp. Såsom utredningen framhållit bör bygdeområdet ej avgränsas för snävt. Det kan sålunda ej anses riktigt att dit hänföra endast trakten kring själva regleringsbassängen.¹ Det må i detta sammanhang framhållas, att de utredningar, som i skilda sammanhang verkställt beträffande bygdekraftinstitutet och som bl. a. avsett bestämningen av bygdebegreppet i samband med detta institut, ännu ej lett till lagstiftningsåtgärder.

Utredningen har framlagt förslag om regler som skulle möjliggöra förskottsinsbetalning av viss del av de för en avgiftsperiod bestämda årliga avgifterna. Behovet av avgiftsmedel har enligt utredningen i allmänhet visat sig vara störst vid tiden för ett företags begynnelse, och man kan med årliga avgifter icke påräkna, att medel genast skall finnas disponibla för ifrågakommande ändamål. Utredningens förslag innebär, att vattendomstolen skall givas möjlighet att, om parterna är ense därom, ålägga företagaren att omedelbart erlägga hälften av det kapitaliserade värdet av regleringsavgifterna för en avgiftsperiod, medan återstoden skall jämnt fördelas under perioden.

I vissa fall har en ordning liknande den ifrågasatta redan praktiserats på så sätt, att regleringsintressenterna ställt ett större belopp till förfogande exempelvis för elektrifiering av bygden, vilket belopp därefter successivt återbetalats till intressenterna genom kvittning å förfallna regleringsavgiftsbelopp. Då förfarandet synes ändamålsenligt, förordar jag att det lagfästes genom en föreskrift, som möjliggör att strömfallsägaren kan åläggas att på en gång inbetala viss del av de för en tioårsperiod bestämda avgifterna. Såsom förutsättning för sådant åläggande bör gälla att yrkande därom framställas av den myndighet som har att i vattenmålen tillvarata bygdeintressena, nämligen kammarkollegiet. Det kan förutsättas, att kollegiet genom hänvändelser till vederbörande länsstyrelse och kommuner gör sig underrättat om det omedelbara behovet av avgiftsmedel. På vattendomstolen bör sedan ankomma att pröva om förfarandet i det särskilda fallet är erforderligt och lämpligt. Domstolen har därvid att beakta i vad mån inom bygden föreligger behov av åtgärder, som påkallar att ett större engångsbelopp ställes till förfogande. Att, såsom utredningen förutsatt, alltid kräva strömfallsägarens medgivande synes mig icke vara behövt. Självfallet bör dock vid prövningen även dennes intresse beaktas.

Vattendomstolens beslut om förskottsinsbetalning bör avse utslutande den tioårsperiod, för vilken avgörandet gäller. Vad i 4 kap. 14 § femte stycket vattenlagen föreskrives beträffande giltigheten av förut meddelad av-

¹ Jfr även uttalanden av föredragande departementschefen i prop. 1944: 169 s. 68 och av andra lagutskottet i utl. 1944: 33 s. 28.

giftsbestämmelse för senare avgiftsperiod, om ny prövning icke påkallats, bör således icke gälla i fråga om beslutet om förskottsinbetalning.

Såsom utredningen föreslagit bör möjligheten att föreskriva förskottsinbetalning begränsas till att avse högst hälften av de för en tioårsperiod bestämda avgifterna. Återstoden bör jämnt fördelas under perioden. Det engångsbelopp, som skall erläggas förskottsvis, bör motsvara värdet av ifrågakommande del av de årliga avgifterna, diskonterat till tiden då betalning skall ske.

För genomförande av den nu förordade revisionen av grunderna för regleringsavgifterna påkallas ett flertal ändringar i 4 kap. 14 § vattenlagen.

Första stycket bör kompletteras med de bestämmelser, som påkallas av att korttidsreglering skall inrymmas bland de avgiftsbelagda företagen. I samband därmed synes i förtydligande syfte nuvarande sista punkten av stycket böra språkligt jämkas. Reglerna om maximi- och minimigränserna för avgiftens belopp torde lämpligen böra föras till tredje stycket.

I paragrafens femte stycke bör giltighetstiden för vattendomstolens avgörande i enlighet med vad i det föregående förordats ändras från tjugو till tio år.

Slutligen torde till paragrafen få fogas ett nytt sjätte stycke med regler angående förskottsbetalning.

Föreskrifter angående ändrad ordning för handläggning av sådana ärenden, som avser bidrag av avgiftsmedel såsom gottgörelse för skada, torde få meddelas i administrativ ordning.

De nya bestämmelserna bör träda i kraft den 1 juli 1959.

Med hänsyn till att den nya lagstiftningen innebär ökade förpliktelser för regleringsföretagen torde dess tillämplighet på redan befintliga företag böra i viss mån begränsas. Avgift bör sålunda ej utgå för äldre korttidsregleringar, och den nya avgiftslatituden bör överhuvud ej göras tillämplig på äldre regleringsföretag. Det synes däremot ej föreligga hinder att i fråga om de äldre företagen tillämpa den nya lagens regler om avgiftsperiodens längd och om förskottsbetalning. Dock bör nya lagen icke i något fall göras tillämplig med avseende å den tidrymd av tjugو år, för vilken vattendomstolens vid ikraftträdandet gällande avgörande skall gälla.

Bestämmande för huruvida äldre eller ny lag skall tillämpas i angivna hänseenden bör vara den dag, då vattendomstolens beslut om tillstånd till reglering gavs och alltså icke den dag, då tillståndsbeslutet vann laga kraft. Skulle tillstånd undantagsvis givas först i högre instans, bör vad nu sagts tillämpas på den högre instansens beslut.

I enlighet med det anförda har inom justitiedepartementet upprättats förslag till *lag om ändrad lydelse av 4 kap. 14 § vattenlagen*.

Föredraganden hemställer, att lagrådets utlåtande över förslaget, av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar, måtte för det i 87 § regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:
Trygve Hellners

Bilaga

Förslag
till
Lag
om ändrad lydelse av 4 kap. 14 § vattenlagen

Härigenom förordnas, att 4 kap. 14 § vattenlagen den 28 juni 1918 (nr 523)¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

4 kap.

14 §.

Varder genom vattenreglering, som verkställes jämlikt denna lag, den uttagbara vattenkraften i det eller de strömfall, för vilkas räkning regleringen utföres, ökad med i medeltal femhundra turbinhästkrafter, vare ägare av sådant strömfall pliktig att för nedan angivna ändamål erlægga en årlig avgift av *minst tjuvu öre och högst sex kronor för varje turbinhästkraft*, varmed genom regleringen den uttagbara vattenkraften i strömfallet i medeltal blivit ökad. Medför vattenreglering sådan ändring av vattenföringen under året att förut uttagbar vattenkraft kan utnyttjas på fördelaktigare sätt, skall, med avseende å skyldighet att erlægga dylik avgift, så stor del av *vattenkraften*, som svarar mot förhöjningen av *dennas värde*, anses såsom ökning av den uttagbara vattenkraften.

Varder genom vattenreglering, som verkställes jämlikt denna lag, den uttagbara vattenkraften i det eller de strömfall, för vilkas räkning regleringen utföres, ökad med i medeltal femhundra turbinhästkrafter, vare ägare av sådant strömfall pliktig att för nedan angivna ändamål erlægga en årlig avgift, *beräknad på grundval av det antal turbinhästkrafter*, varmed genom regleringen den uttagbara vattenkraften i strömfallet i medeltal blivit ökad. Medför vattenreglering sådan ändring av vattenföringen under året att förut uttagbar vattenkraft kan utnyttjas på fördelaktigare sätt, skall, med avseende å skyldighet att erlægga dylik avgift, så stor del av *denna vattenkraft*, som svarar mot förhöjningen av *dess värde*, anses såsom ökning av den uttagbara vattenkraften. *Lag samma vare beträffande vattenreglering, som medför sådan ändring av vattenföringen under veckan eller dygnet, att vattenkraft kan utnyttjas på fördelaktigare sätt.*

¹ Senaste lydelse se SFS 1955:312.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

Medför vattenregleringen — — — nu nämnts.

Beloppet av avgiften skall av vattendomstolen bestämmas särskilt för varje strömfall; och bör härvid hänsyn tagas dels till den större eller mindre förändring av vattenstånds- och avrinningsförhållanden, som genom företaget förorsakas, och den olägenhet eller fördel, vilken härigenom uppkommer för den kringliggande bygden, dels ock till den större eller mindre kostnad, som är förenad med företaget, samt företagets ekonomiska betydelse för varje särskilt strömfall.

Avgift skall — — — för företaget.

Vattendomstolens avgörande gälle för en tidrymd av *tjugu* år i sänder, första gången räknat från det kalenderår, under vilket tillståndet till vattenregleringen först tagits i anspråk. Varder ej genom ansökan hos vattendomstolen under *nittonde* året av sådan tidsperiod ny prövning påkallad av strömfallets ägare eller av myndighet, som Konungen bestämmer, skall den förut meddelade bestämmelsen lända till efterrättelse jämväl för nästa period. Älägges ägare av strömfall enligt andra stycket att gälda avgift, skall avgörandet första gången ej gälla längre än den tid, som gäller för annan avgift enligt denna §, vilken förklarats skola utgå med anledning av företaget. Varder strömfall bebyggt efter det avgift bestämts, äge vattendomstolen, ändå att tid, som

Medför vattenregleringen — — — nu nämnts.

Avgiften skall av vattendomstolen, särskilt för varje strömfall, bestämmas till belopp, utgörande minst tre och högst åtta kronor för varje turbinhästkraft; och bör härvid hänsyn tagas dels till den större eller mindre förändring av vattenstånds- och avrinningsförhållanden, som genom företaget förorsakas, och den olägenhet eller fördel, vilken härigenom uppkommer för den kringliggande bygden, dels ock till den större eller mindre kostnad, som är förenad med företaget, samt företagets ekonomiska betydelse för varje särskilt strömfall. Om särskilda skäl föranleda därtill, må avgiften bestämmas till lägre belopp än förut sagts, dock minst femtio öre för varje turbinhästkraft.

Avgift skall — — — för företaget.

Vattendomstolens avgörande gälle för en tidrymd av *tio* år i sänder, första gången räknat från det kalenderår, under vilket tillståndet till vattenregleringen först tagits i anspråk. Varder ej genom ansökan hos vattendomstolen under *nionde* året av sådan tidsperiod ny prövning påkallad av strömfallets ägare eller av myndighet, som Konungen bestämmer, skall den förut meddelade bestämmelsen lända till efterrättelse jämväl för nästa period. Älägges ägare av strömfall enligt andra stycket att gälda avgift, skall avgörandet första gången ej gälla längre än den tid, som gäller för annan avgift enligt denna §, vilken förklarats skola utgå med anledning av företaget. Varder strömfall bebyggt efter det avgift bestämts, äge vattendomstolen, ändå att tid, som

(Gällande lydelse)

nyss nämnts, ej gått till ända, för återstående tiden meddela ändrad föreskrift, när det påkallas av myndighet, som Konungen bestämmer.

Huru avgifter — — — förordnar Konungen.

(Föreslagen lydelse)

nyss nämnts, ej gått till ända, för återstående tiden meddela ändrad föreskrift, när det påkallas av myndighet, som Konungen bestämmer.

På yrkande av myndighet, som Konungen bestämmer, må vattendomstolen, såframt det finnes erforderligt och lämpligt, bestämma att den för en tioårsperiod stadgade avgiftsskyldigheten skall fullgöras genom att strömfallets ägare erlägger högst hälften av det beräknade sammanlagda nuvärdet av avgifterna på en gång och återstoden genom årliga inbetalningar under perioden.

Huru avgifter — — — förordnar Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1959.

Skyldighet att gälda avgift må ej åläggas i fråga om vattenreglering, vartill tillstånd lämnats genom dom som meddelats före nya lagens ikraftträdande, därest regleringen är av sådan beskaffenhet, att enligt äldre lag avgift ej skolat utgå.

Beträffande annan vattenreglering, vartill tillstånd lämnats före ikraftträdandet, skall äldre lag tillämpas såvitt angår de gränser inom vilka avgiften skall bestämmas; och skall nya lagen beträffande sådan vattenreglering ej heller i övrigt äga tillämpning med avseende å den tidrymd av tjugu år, för vilken vattendomstolens avgörande i fråga om avgift med anledning av företaget skall gälla.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 9 januari 1959.

N ä r v a r a n d e:

justitieråden BECKMAN,
E. SÖDERLUND,
TAMMELIN,
regeringsrådet NEVRELL.

Enligt lagrådet den 15 december 1958 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementensärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 21 november 1958, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till lag om ändrad lydelse av 4 kap. 14 § vattenlagen.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn G. Dyrssen.

Förslaget föranledde följande *lagrådets* yttrande:

Avfattningen av paragrafens första stycke, som redan nu erbjuder tolkningssvårigheter, skulle ytterligare kompliceras genom införande av den föreslagna tredje punkten. Ur formell synpunkt är det önskvärt, att båtnad genom förhöjning av vattenkraftens värde behandlas i en och samma punkt, vare sig den härrör av årsreglering eller av korttidsreglering. Ändringen i första stycket skulle då kunna, såvitt avser korttidsregleringarna, inskränkas till att i andra punkten orden »under året» finge utgå (jfr prop. 1944: 169 s. 70 o. f.). Att i förslaget bestämmelsen om avgiftsskyldighet för korttidsreglering behandlats i en särskild punkt torde sammanhånga därmed, att i fråga om sådan reglering hänsyn ansetts skola tagas till all den vattenkraft, som genom korttidsregleringen erhåller ökat värde, däri alltså inbegripet vattenkraft som vinnes genom en samtidigt medgiven årsreglering. Det synes emellertid kunna förutsättas, att nämnda regel kommer att beaktas vid rättstillämpningen utan att, på sätt i förslaget skett, åtskillnad göres mellan års- och korttidsregleringar i det hänseende, varom nu är fråga. Lagrådet hemställer därför att ändringen i första stycket måtte — med uteslutande av den föreslagna tredje punkten — såvitt nu är i fråga inskränkas till borttagande av orden »under året».

Bestämmelserna skulle, efter en sådan ändring, enligt lagrådets uppfattning innebära, att båtnad som avses i andra punkten vore, efter omräkning i turbinhästkrafter, att jämställa med båtnad av det slag som avses i första

punkten. Avgiftsskyldighet skulle inträda, om båtnaden kunde anses uppgå till i medeltal 500 turbinhästkrafter, oavsett hur denna båtnad uppkommit, likgiltigt alltså om den härrör enbart av tillökning i kraft eller tillika eller enbart av det högre kraftvärde som ernås vid års- eller korttidsreglering. Undantag kan emellertid i praktiken följa av de övergångsbestämmelser som meddelats i samband med nu ifrågavarande eller tidigare lagändringar.

Enligt vad departementschefen anfört är avsikten att regleringsavgift skall utgå vid alla typer av korttidsreglering. Avgiftsskyldigheten måste anses komma att omfatta även korttidsreglering i anslutning till sådana dämninganordningar, som tidigare stundom gått under benämningen profilreglering (jfr prop. 1944: 169 s. 12 och 28 samt NJA 1926 s. 356).

I anledning av departementschefens uttalande om förfarandet, då avgift skall bestämmas för en reglering, som innebär utvidgning av ett äldre, avgiftsbelagt företag, vill lagrådet erinra om högsta domstolens ståndpunkt i ett rättsfall, refererat i NJA 1954 s. 50.

Ur protokollet:

Clas Amilon

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 9 januari 1959.

N ä r v a r a n d e:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LINDELL, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, NETZÉN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM.

Efter gemensam beredning med cheferna för kommunikations- och jordbruksdepartementen anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Lindell, lagrådets den 9 januari 1959 avgivna utlåtande över det till lagrådet den 21 november 1958 remitterade förslaget till *lag om ändrad lydelse av 4 kap. 14 § vattenlagen*.

Efter redogörelse för lagrådets utlåtande anför föredraganden följande.

Jag har ej något att erinra mot lagrådets ändringsförslag beträffande formuleringen av paragrafens första stycke. I likhet med lagrådet förutsätter jag därvid, att avgiften för korttidsreglering skall beräknas på grundval av all den vattenkraft som genom regleringen får ökat värde, däri alltså inbegripet vattenkraft som vinnes genom en samtidigt medgiven årsreglering.

Föredraganden hemställer, att lagförslaget efter ändring i enlighet med vad sålunda anförts måtte jämlikt 87 § regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Margit Hirén